

SVEA HOVRÄTT
Mark- och miljööverdomstolen
060207

DOM
2021-11-30
Stockholm

Mål nr
M 2792-20

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Vänersborgs tingsrätts, mark- och miljödomstolen, dom 2020-02-24 i mål nr M 4568-17, se bilaga A

PARTER

Klagande

1. Länsstyrelsen i Värmlands län
2. Kammarkollegiet
3. Älvräddarnas Samorganisation

Motpart

Fortum Sverige AB, 556006-8230

Ombud: JURRIB AB

SAKEN

Ansökan om tillstånd enligt 11 kap. 9 § miljöbalken till förnyelse av Malta kraftverk m.m. i Uvån i Hagfors kommun

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSLUT

1. Mark- och miljööverdomstolen avslår överklagandena.
2. Mark- och miljööverdomstolen avslår Länsstyrelsen i Värmlands läns yrkande om ersättning för rättegångskostnader i Mark- och miljööverdomstolen.
3. Mark- och miljööverdomstolen upphäver beslutet den 17 mars 2020 om inhibition.

Dok.Id 1748838

Postadress
Box 2290
103 17 Stockholm

Besöksadress
Birger Jarls Torg 16

Telefon
08-561 670 00
08-561 675 50

E-post: svea.hovratt@dom.se
www.svea.se

Telefax

Expeditionstid
måndag – fredag
09:00–16:30

YRKANDEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Länsstyrelsen i Värmlands län har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska *i första hand* undanröja mark- och miljödomstolens dom och återförvisa målet till mark- och miljödomstolen för ny handläggning och *i andra hand* upphäva den överklagade domen och avvisa ansökan. Länsstyrelsen har yrkat ersättning för rättegångskostnader i Mark- och miljööverdomstolen med 22 000 kr.

Kammarkollegiet har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska *i första hand* undanröja mark- och miljödomstolens dom och återförvisa målet till mark- och miljödomstolen för ny handläggning och *i andra hand* ändra den överklagade domen och avslå ansökan.

Älvräddarnas Samorganisation (Älvräddarna) har anslutit sig till Kammarkollegiets yrkanden.

Fortum Sverige AB (bolaget) har motsatt sig ändring av mark- och miljödomstolens dom.

Mark- och miljööverdomstolen beslutade den 17 mars 2020 att, till dess något annat beslutas, vidare åtgärder för att verkställa mark- och miljödomstolens dom inte ska vidtas (inhibition).

UTVECKLING AV TALAN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Länsstyrelsen har anfört bl.a. följande:

Mark- och miljödomstolens dom är otydlig. Den kan tolkas som både att grundtillståndet från 1912 fortfarande gäller, eller inte gäller. Länsstyrelsen uppfattar domen som att grundtillståndet inte gäller, och att det nu meddelade tillståndet medger drift av ett nytt kraftverk med diverse anläggningar och manöveranordningar, avledning av 32 m³/s samt minimitappning om 100 l/s.

Det finns enligt bolaget redan tillstånd till att avleda 28 m³/s, dämna och behålla lagliga anläggningar enligt grundtillståndet från 1912 och en lagligförklaring från 1932, som ett rättskraftigt tillstånd. Bolaget beskriver den planerade utökade verksamheten som en ”förnyelseåtgärd” vilket inte ingår i definitionen av vattenverksamhet i 11 kap. 3 § miljöbalken. Termen har använts av bolaget för att bland annat beskriva utrivning av ett kraftverk och uppförande av ett nytt kraftverk. Nybyggnation av en vattenanläggning eller ändring av en befintlig anläggning är inte underhållsåtgärder.

Bolagets yrkanden omfattar, trots grundtillståndet, en helt ny kraftstation och hela turbinens slukförmåga på 32 m³/s. Mot denna bakgrund bedömer länsstyrelsen att mark- och miljödomstolen har meddelat ett ändringstillstånd och ett ”fullt” tillstånd. Av detta följer att tillståndet för hela verksamheten felaktigt vilar på en prövning av handlingar som enbart gäller för ansökan om ett ändringstillstånd.

Eftersom tillståndet måste betraktas som ett tillstånd för hela verksamheten borde mark- och miljödomstolen ha krävt att bolaget presenterade en kalkyl av den samhällsekonomiska tillåtligheten med utgångspunkt från hela verksamheten. Kostnaden för miljöförbättrande åtgärder kommer också att belasta den ekonomiska tillåtligheten.

Miljökonsekvensbeskrivningen omfattar endast ändringstillståndet, och inte det tillstånd som meddelats för hela vattenverksamheten, dvs. inklusive tidigare dämning och bortledning av 28 m³/s m.m. Domstolen borde också ha tagit ställning till om fisk kunde passera (den nu torrlagda och rensade) forsén vid Malta kraftverk under det s.k. referenstillståndet (dvs. oreglerad vattenföring och orensade morfologiska förhållanden), och i vad mån storvuxen öring och lax från Väneren och Klarälven, före den storskaliga exploateringen och utbyggnaden av älvarna, vandrande upp i Uvån vid Malta för reproduktion och uppväxt. Minimitappningen måste ökas väsentligt. Den nuvarande volymen om 100 l/s har obetydlig effekt och förefaller godtyckligt fastställd. Eftersom mark- och miljödomstolen har meddelat tillstånd för hela verksamheten borde domstolen ha krävt alternativa förslag till skyddsåtgärder beträffande fiskväg, låglutande fingaller och flyktöppning samt ekologiska tappningar genom fiskvägarna och den akvatiska miljön i den nu torrlagda delen, allt enligt miljöbalken

och bästa möjliga teknik. Villkoren i domen är i flera avseenden otydliga och verkninglösa.

Enligt bolaget ryms kapacitetsökningen i det nya kraftverket inom påstådd äldre rätt till fri avledning för det gamla kraftverket. Den fria avledningen är dock, om den existerar, inte fri eftersom "fisket" också skulle ha det vatten som erfordrades för detta enligt äldre rättighet. Redan på den grunden framstår t.ex. torrläggningen av Maltaforsen som tveksam. Forsens torrlagda sträcka är även en allvarlig miljöskada. Den föreskrivna minimitappning om 100 l/s är försumbar. Denna och andra allvarliga miljöskador borde bolaget ha redogjort för i miljökonsekvensbeskrivningen inklusive nödvändiga skyddsåtgärder i enlighet med bästa möjliga teknik. Det är nödvändigt inför en fullständig prövning av hela verksamheten för Malta damm- och kraftverksanläggning.

Bolaget har pekat på att prövning avseende skyddsåtgärder för miljön för hela verksamheten kommer att ske inom den nationella planen för moderna miljövillkor för vattenkraften. Länsstyrelsen är dock inte övertygad om att så blir fallet eftersom bolaget genom mark- och miljödomstolens dom har erhållit ett nytt miljöbalkstillstånd till ett nytt kraftverk med minimitappning, dvs. ett tillstånd för hela verksamheten.

Det är därför fråga om ett rättegångsfel. Tillståndet omfattar mer än vad som har prövats.

Kammarkollegiet har anfört bl.a. följande:

Bolaget har ansökt om att utföra förnyelseåtgärder, miljöförbättrande åtgärder samt tillfälliga åtgärder vid anläggningsarbete på Malta kraftstation. Kraftstationen har nått sin tekniska livslängd. Förnyelsen innebär att bolaget ska ersätta den befintliga kraftstationen med en ny kraftstation i nytt läge utrustad med en turbin med en nominell slukförmåga på 32 m³/s, i stället för den uttjänta kraftstationens 28 m³/s.

Den överklagade domen är otydligt formulerad men Kammarkollegiet uppfattar domen så att den innefattar ett helt nytt tillstånd att bedriva vattenverksamhet med en avledning av 32 m³/s av älvens vatten genom turbinen, jämte åtgärder för minimitappning samt andra anläggningar. Genom domen har bolaget fått ett nytt miljöbalkstillstånd för hela verksamheten, som ersätter äldre tillstånd. Detta trots att ansökningsunderlagen enbart beskriver en produktionsökning samt vad man benämner som ”förnyelseåtgärder”. Förnyelseåtgärderna innebär etablering av ett helt nytt vattenkraftverk inklusive behövliga anläggningar på en ny plats. Den specifika miljöbedömningen enligt 6 kap. miljöbalken avser en produktionsökning men verksamheten har fått ett helt tillstånd. Mark- och miljödomstolen har således givit tillstånd till en hel verksamhet som enbart prövats på underlag avpassade för ett ändringstillstånd. Begreppet ”förnyelseåtgärder”, som inte finns definierat i 11 kap. 3 § miljöbalken, har lett till förvirring som påverkat prövningens och tillståndsdomens omfattning.

Det går heller inte att förstå vad den överklagade domen innebär i fråga om villkorsregleringen. Det är exempelvis oklart om den viktiga rätten till dämning enligt 1912 års tillstånd ingår i det allmänna villkoret eftersom det saknas nytt villkor i den delen. Villkoret om minimitappning ska kompensera för det minskade behovet av spilltappning på grund av den nya turbinen. I denna del kan man uppfatta villkoret som hemmahörande i ett ändringstillstånd att enbart öka vattenavledningen från 28 m³/s till 32 m³/s, men så är inte tillståndet i övrigt formulerat. Eftersom begreppet ”förnyelse” inte existerar i miljöbalken ger tillståndsformuleringarna upphov till så stor osäkerhet att domvilla föreligger. Likaså föreligger domvilla därför att det saknas koppling mellan de föreskrivna villkoren och den tillståndsgivna vattenverksamheten i dess olika delar.

Bolaget har sammanfattningsvis fått tillstånd till hela sin vattenverksamhet genom att formulera ansökan både som ett ändringstillstånd och ett nytt tillstånd. Mark- och miljödomstolen har inte uppfattat problemet och beviljat vad som inte är prövat, nämligen ett helt nytt tillstånd.

Miljökonsekvensbeskrivningen är framtagen för ett ändringstillstånd, vilket inte är tillräckligt då fråga nu är om ett nytt tillstånd för hela vattenverksamheten. Som kompensation för den minskade spilltappningen har bolaget föreslagit ett villkor som föreskriver en minimitappning om 100 l/s. Det går inte att utläsa ur underlaget varför detta valts. Det saknas underlag som visar att andra typer av miljöskyddsåtgärder inte vore rimliga eller att minimitappningen kommer att få önskad effekt. Det finns inte någon avvägning enligt 2 kap. 7 § miljöbalken mellan vinsterna för biologin vid en ökad minimitappning och bolagets förlust i bolagets elproduktion. Avvägningen ingick också i dåvarande 11 kap. 6 § miljöbalken. Det saknas konkreta uppgifter om hur mycket det skulle kosta att anlägga ett omlöp förbi Starrkärrsdammen samt en flyktväg vid intaget till turbinen. Bolaget kan inte stödja sig på någon bestämmelse som undantar Malta kraftstation från kravet att drivas utifrån bästa möjliga teknik enligt miljöbalken. Mark- och miljödomstolen har godkänt miljökonsekvensbeskrivningen och föreskrivit ett villkor om minimitappning trots att underlaget är bristfälligt. Miljökonsekvensbeskrivningen skulle således inte ha godkänts.

Platsen för kraftverket är en annan, drivvattenföringen är en annan och anläggningarna är nya. Det nya kraftverket ska därmed prövas förutsättningslöst enligt 2 kap. miljöbalken. Bolaget åberopar såsom rättskraft för verksamheten att man har ett tillstånd från 1912 samt att verksamheten med anläggningar lagligförklarades 1932. Det oklart vad som återstår av anläggningen som lagligförklarades 1932. Det kan dock inte råda något tvivel om att drivvattenföringen måste ha ökat vid installationen av 1939 års turbin. En sådan omständighet kan länsstyrelsen inte hantera inom ramen för en anmälan, varför dagens vattenavledning inte kan vara prövad. Det vidhålls även att verksamhetens grundtillstånd från 1912 inte innefattar någon miljöprövning varför rättskraften blir mycket begränsad.

Älvräddarna har anslutit sig till Kammarkollegiets överklagande och tillagt bl.a. följande:

Ett bolag som påstår sig ha tillstånd enligt äldre rätt och yrkar tillstånd för ”förnyelse” av sin verksamhet ska naturligtvis få enbart den saken bedömd av mark- och miljö-

domstolen. Mark- och miljödomstolen har däremot lämnat tillstånd till hela verksamheten. Detta innebär att mark- och miljödomstolen har dömt utöver vad som yrkats i målet. Konsekvensen av detta blir det allvarliga materiella felet i hanteringen att underlaget i målet utgått från ändring av verksamheten, inte prövning av hela verksamheten. Det föreligger rättegångsfel och domvilla.

Begreppet ”förnyelse” existerar inte i miljöbalken. Enligt miljöbalken ansöker man om tillstånd till vattenverksamhet. Antingen hela vattenverksamheten eller delar av denna, exempelvis utökad avledningsförmåga. Ska man få tillstånd till utökad avledningsförmåga enbart ska miljökonsekvensbeskrivningen vara avfattad med den målbilden. Ska man få tillstånd till hela vattenverksamheten ska miljökonsekvensbeskrivningen vara avfattad utifrån detta. Bolaget har i detta mål inte kunnat visa på omfattningen av rätten att avleda älvens vatten genom bolagets turbiner vid Malta kraftverk. Malta kraftverk vilar på en osäker juridisk grund genom ett förrättningsprotokoll från 1912 samt en senare lagligförklaring från 1930-talet. Det som bolaget anger vara gällande tillstånd, fri avledning, är endast bolagets oprecisa tolkning av dokument från förgångnen tid. Det saknas underlag för att bedöma att den ökade vattenavledningen inte kommer att innebära någon så kallad marginalskada och att det därför inte behövs några villkor i samband med denna miljöprövning. Den föreslagna miljöåtgärden, en minimitappning om 100 l/s, saknar underlag. Domen innebär att det är oklart vad som kan återstå att pröva enligt den nationella planen för moderna miljövillkor för vattenkraften. Hällpartiet som bolaget har hänfört sig till utgör inte något naturligt vandringshinder.

Bolaget har anfört bl.a. följande:

Även om en helt ny anläggning uppförs, men som utgör ersättning för en tidigare/äldre sådan (samma plats, samma vattenvägar, samma dämning och reglering m.m.), så ska inte reglerna om utrivning och ny verksamhet aktualiseras. Åtgärden ska behandlas som en ändring av den tidigare äldre anläggningen. Rättskraften i tidigare tillstånd gäller alltså alltjämt även för den nya anläggningen såvitt inte någon avvikelse av betydelse kan påvisas jämfört med tidigare. Den nya kraftstationen kommer att utföras alldeles intill den idag befintliga som ska ersättas med den nya. Vattenvägar och

vattenhushållning kommer att förbli oförändrade sånär som på en liten ökning av turbinkapaciteten. Åtgärderna är inte att uppfatta på annat sätt än att det är fråga om ändring alternativt förnyelse av den befintliga anläggningen. För den begränsade kapacitetsökningen gäller att den dels ryms inom gällande tillstånd (fri avledning), dels inte medför någon marginalskada som kan föranleda villkor om skadeförebyggande åtgärder.

Miljökonsekvensbeskrivningen syftar inte till att redovisa förhållanden och skadeförebyggande åtgärder som är hänförliga till den redan pågående verksamheten. En sådan miljökonsekvensbeskrivning krävs först när fråga uppkommer om omprövning av hela verksamheten och sådan omprövning aktualiseras för Malta kraftverks vidkommande först i enlighet med den fastställda tidplanen i den nationella planen för moderna miljövillkor för vattenkraften.

Bolagets ansökan avser således ändring av vissa delar av den befintliga verksamheten. Villkoren för verksamheten vid Malta kraftverk i sin helhet kommer att omprövas inom ramen för den nationella planen för moderna miljövillkor. Verksamheten tillhör en prövningsgrupp där ansökan avseende moderna miljövillkor ska lämnas in senast den 1 september 2027. Prövningen i förevarande mål kommer inte på något sätt innebära en begränsning inför den omprövning av hela verksamheten som kommer att ske enligt den nationella planen. Vid sistnämnda prövning, som görs samordnat med övriga verksamheter i systemet, finns det således möjlighet att t.ex. öka minimitappningen.

Den föreslagna och i domen beslutade miljöåtgärden om minimitappning 100 l/s saknar direkt samband med eventuella skador och olägenheter som den befintliga verksamheten föranleder. Denna minimitappning är baserad på dels dess positiva miljöeffekt, dels vad som kan vara acceptabelt sett ur ett energi- och reglerperspektiv. Verksamheten vid Malta kraftverk utgör en för Sveriges energiförsörjning mycket viktig del. Malta kraftverk är klassat som en klass-1 anläggning vilket bl.a. innebär att åtgärder som begränsar verksamheten ska undvikas. En minimitappning om 100 l/s skapar förutsättningar för liv i den nu delvis torrlagda naturfåran i avvaktan på den prövning som ska ske enligt den nationella planen. Den förbättrar således möjligheten

att återskapa en strömvattnekologi i hela naturfårans längd och försvårar inte genomförandet av eventuella åtgärder som kan beslutas vid kommande omprövning enligt den nationella planen.

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSKÄL

Målet inleddes vid mark- och miljödomstolen före de nya vattenrättsliga reglerna trädde i kraft den 1 januari 2019 och ska därför, enligt övergångsbestämmelserna, prövas enligt äldre bestämmelser. Det innebär bl.a. att den nya regeln om ändringstillstånd till vattenverksamheter i 16 kap. 2 b § miljöbalken inte ska tillämpas i målet.

Enligt praxis är utgångspunkten när det gäller prövning av tillstånd till ändring av vattenverksamhet att det gällande tillståndet har rättskraft och att prövningen, så länge någon vattenhushållningsbestämmelse inte påverkas, kan begränsas till den sökta ändringen. Försiktighetsmått kan föreskrivas i förhållande till den sökta ändringen men får inte inskränka gällande tillstånd (se t.ex. MÖD 2009:37, MÖD 2009:44, MÖD 2010:52 och Mark- och miljööverdomstolens dom den 17 november 2017 i mål nr M 8189-16).

Av 5 § lagen (1998:811) om införande av miljöbalken framgår att tillstånd och lagligförklaringar som har meddelats med stöd av t.ex. de äldre vattenlagarna är fortsatt gällande. Ett äldre tillstånds omfattning och rättskraft bedöms utifrån dess lydelse med beaktande av den kontext och lagstiftning som fanns vid tidpunkten då tillståndet gavs (se t.ex. MÖD 2018:14).

Bolaget har hänvisat till att vattenverksamheten vid Malta kraftverk med tillhörande anläggningar omfattas av tillstånd genom Älfalds nedre tingslags Häradsrätts utslag den 14 oktober 1912 samt Västerbygdens vattendomstols lagligförklaring den 22 oktober 1932. I 1912 års utslag förklaras Starrkärrsdammen laglig enligt beskrivning i syneprotokollet med endast den begränsningen av dämningrätten att så mycket vatten som krävs för flottning ska framsläppas. Vidare tillåts bolaget att från en punkt ovan dammen anlägga en kanal med tub samt därigenom avleda vatten till en tilltänkt och på karta utmärkt kraftstation och därifrån åter ut i Uvån. Som villkor anges att

vatten får avledas till kanalen endast om vissa avtalade skyldigheter i förhållande till flottningen fullgjorts och att vederbörande myndighet får föreskriva åtgärder till fiskets återställande och bevarande om det skulle visa sig att Starrkärrsdammen orsakar försämring av fisket i vattendragen ovan dammen. I 1932 års dom lagligförklaras Starrkärrsdammen efter att vissa ändrings- och reparationsarbeten utförts. I domen konstateras att talan inte väckts mot lagligheten av 1912 års utslag. Vidare framgår att kammarkollegiet inte fann det nödvändigt att föra talan för att bevaka det allmännas rätt och intressen i målet och att den förordnade fiskeriintendenten fann att företaget inte ledde till förfång för fiskerinäringen, att åtgärder till skydd för fisket inte erfordrades och att det inte fanns anledning att föreskriva fiskeavgift på grund av dammens ombyggnad.

Mot den bakgrunden anser Mark- och miljööverdomstolen, i likhet med mark- och miljödomstolen, att den befintliga vattenverksamheten med tillhörande anläggningar vid Malta kraftverk omfattas av erforderligt tillstånd.

Bolaget har nu ansökt om och fått tillstånd till att utföra förnyelse av Malta kraftverk innefattande bl.a. att riva ut befintlig kraftstation och anlägga en ny strax norr om den befintliga med ett nytt kaplanaggregat och avleda den mängd vatten som turbinen förmår sluka (nominellt 32 m³/s) med iakttagande av i övrigt befintliga bestämmelser om dämning och reglering samt att utföra vissa renoveringar och kompletteringar kopplade till befintliga anläggningar.

Mark- och miljööverdomstolen konstaterar att ansökan och det meddelade tillståndet inte omfattar samtliga delar av den sedan tidigare tillståndsgivna verksamheten som är kopplad till Malta kraftverk. Exempelvis omfattas inte Starrkärrsdammen med tillhörande vattenverksamhet i dess helhet. De ansökta åtgärderna innebär, jämfört med nuvarande förhållanden, en utökad vattenavledning till kraftverket med ca 4 m³/s men kan inte anses påverka någon vattenhushållningsbestämmelse som motiverar att hela verksamheten tas upp till prövning och villkorsregleras. Ansökan inklusive miljökonsekvensbeskrivningen, som omfattar de sökta ändringarna, får därför anses ha avgränsats på ett godtagbart sätt och har kunnat läggas till grund för prövning på det sätt som skett i mark- och miljödomstolen. Det överklagade tillståndet kan vidare inte

tolkas på annat sätt än att det är fråga om tillstånd till ändring av vissa delar av den sedan tidigare tillståndsgivna verksamheten vid Malta kraftverk. Det framgår även klart av domskälen att mark- och miljödomstolen prövat målet på det sättet. Mot den bakgrunden och då det inte heller i övrigt har framkommit skäl att ändra mark- och miljödomstolens dom ska överklagandena avslås.

Vid denna utgång ska länsstyrelsens yrkande om ersättning för rättegångskostnader i Mark- och miljööverdomstolen avslås. Vidare ska Mark- och miljööverdomstolens beslut den 17 mars 2020 om inhibition upphävas.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga B

Överklagande senast 2021-12-28

I avgörandet har deltagit hovrättsråden Karin Wistrand och Mikael Hagelroth, tekniska rådet Annika Billstein Andersson samt hovrättsrådet Li Brismo, referent.

VÄNERSBORGS TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM
2020-02-24
meddelad i
Vänerns borg

Mål nr M 4568-17

SÖKANDE

Fortum Sverige AB, 556006-8230

Ombud: JURRIB AB Pontonjärgatan

SAKEN

Ansökan om tillstånd enligt 11 kap.9 § miljöbalken att utföra förnyelse av Malta kraftverk mm belägen i Uvån i Hagfors kommun

DOMSLUT

Mark- och miljödomstolen, som godkänner den för ansökan upprättade miljökonsekvensbeskrivningen, lämnar Fortum Sverige AB tillstånd enligt 11 kap. miljöbalken att på fastigheten XX

- anlägga en ny kraftstationsbyggnad med ett nytt kaplanaggregat med en nominell slukförmåga om 32 m³/s och att genom det nya turbinaggregatet avleda den mängd vatten som turbinen förmår att sluka med iakttagande av i övrigt befintliga bestämmelser om dämning och reglering
- för den nya kraftstationsbyggnaden utföra erforderliga schaktarbeten för utlopp och utförande av ny tilloppstub.
- renovera befintligt tubintag och intagsgrindar.
- komplettera erosionsskydd i anslutning till tubintaget.
- anlägga ny tilloppstub med en längd av ca 225 m och diameter om 3,3 m.

Dok.Id 433247

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 1070 462 28 Vänerns borg	Hamngatan 6	0521-27 02 00 E-post: mmd.vanersborg@dom.se www.vanersborgstingsratt.domstol.se	0521-27 02 80	måndag – fredag 08:00–16:00

- utföra delvis ny 30 m schaktad utloppskanal att anslutas till befintlig utloppskanal.
- riva ut befintlig kraftstation och tilloppstub.
- utföra anordning vid Starrkärrsdammen för minimitappning
- anlägga fångdamm i befintlig utloppskanal samt om behov bedöms föreligga även uppströms i intagskanalen för torrläggning av arbetsområden för tubintag och tilloppstub

Den nya kraftstationen får tas i drift så snart som den är färdigställd och klar att ta i drift.

För den tillståndsgivna verksamheten ska följande villkor gälla.

1. Arbetena skall utföras och verksamheten bedrivs i huvudsaklig överensstämmelse med vad sökanden uppgett och åtagit sig i målet om inte annat följer av domslutet.
2. En minimitappning om 100 l/s ska ständigt släppas förbi Starrkärrsdammen till Uvåns huvudfåra.
3. I god tid innan arbetena påbörjas ska Fortum Sverige AB inge ett kontrollprogram för arbetenas utförande till tillsynsmyndigheten.

Strömfallsfastighet för Malta kraftverk ska fortfarande vara fastigheten XX.

Arbetena skall vara utförda inom 7 år från det att domen vunnit laga kraft i tillståndsdelen.

Anspråk i anledning av oförutsedd skada får framställas inom 5 år från arbetstidens utgång.

Tillståndet får tas i anspråk även om domen inte vunnit laga kraft. Detta förutsätter dock att Fortum Sverige AB, enligt 22 kap. 28 § miljöbalken, ställer säkerhet hos Länsstyrelsen i Värmlands län för den ersättning som kan komma att utgå om domen ändras.

Fortum Sverige AB ska betala bygdeavgift enligt 6 kap. 1 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet efter 695 avgiftsenheter i klass 1.

Den andel som tillståndshavaren enligt 31 kap. 22–23 §§ miljöbalken är skyldig att tåla utan ersättning bestäms till 1/20.

Prövningsavgiften fastställs till 400 000 kr. Avgiften är betald.

Fortum Sverige AB ska betala ersättning för rättegångskostnader till Kammarkollegiet med 17 981 kronor och till Länsstyrelsen i Värmlands län med 36 000 kronor. På respektive belopp ska utgå ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för denna dom till dess betalning sker.

ANSÖKAN

Fortum Sverige AB har ansökt om tillstånd till förnyelseåtgärder av Malta kraftstation genom att ersätta befintlig kraftstation med en ny kraftstation i nytt läge, genomföra vissa miljöförbättrande åtgärder, samt genomföra tillfälliga åtgärder i samband med arbetenas utförande och därvid yrkat att

- anlägga en ny kraftstationsbyggnad med ett nytt kaplanaggregat med en nominell slukförmåga om 32 m³/s.
- för den nya kraftstationsbyggnaden utföra erforderliga schaktarbeten för utlopp och utförande av ny tilloppstub.
- renovera befintligt tubintag och intagsgrindar.
- komplettera erosionsskydd i anslutning till tubintaget.
- anlägga ny tilloppstub med en längd av ca 225 m och diameter om 3,3 m.
- utföra delvis ny 30 m schaktad utloppskanal att anslutas till befintlig utloppskanal.
- riva ut befintlig kraftstation och tilloppstub.
- utföra anordning vid Starrkärrsdammen för minimitappning om 100 l/s.
- anlägga fångdamm i befintlig utloppskanal samt om behov bedöms föreligga även uppströms i intagskanalen för torrläggning av arbetsområden för tubintag och tilloppstub.
- genom det nya turbinaggregatet avleda den mängd vatten som turbinen förmår att sluka (nominellt 32 m³/s) med iakttagande i övrigt av befintliga bestämmelser om dämning och reglering

- samt att ta den nya kraftstationen i drift så snart som denna är färdigställd och klar att ta i drift.

Fortum Sverige AB har vidare hemställt att arbetstiden skall fastställas till sju år efter lagakraftvunnen dom, att anspråk på grund av oförutsedd skada skall framställas senast inom fem år efter arbetstidens utgång samt att arbetena får påbörjas innan mark- och miljödomstolens dom vinner laga kraft.

Fortum Sverige AB har slutligen föreslagit att som allmänt villkor kan föreskrivas att sökanden ska i övrigt iaktta de försiktighetsmått m.m. som framgår av denna ansökan med bilagor samt uppgett att villkor och skyddsåtgärder under projektets genomförande och därefter för den fortsatta driften av kraftverket redovisas i miljökonsekvensbeskrivningen och enligt nedan.

Fortum Sverige AB har redovisat sin ansökan i huvudsak enligt följande.

Orientering

Malta kraftverk är beläget i Uvån inom Hagfors kommun i Värmlands län, vid Geijersholm strax norr om Hagfors tätort. Närmaste kraftanläggning nedströms är Hagfors kraftverk, ca 4 km, och uppströms är Knon beläget i Uvån samt Laggåsen och Traneberg vilka är belägna i sidovattendrag.

Kraftverket inklusive dess dammanläggningar togs i drift år 1914. Översiktskarta utvisande anläggningens läge bifogas (Bilaga 2 till ansökan).

Tidigare tillstånd

1912-10-14 meddelade Älvdals Nedre tingslags Häradsrätt tillstånd att anlägga Malta kraftverk mm.

1932-10-22, i mål AM. 4/1932, lagligförklarade Västerbygdens vattendomstol utförda reparationer och ombyggnader av Starrkärrsdammen.

Denna ansökan

Sökanden har konstaterat att den befintliga kraftstationen uppnått sin tekniska livslängd och därför är i behov av förnyelse. Förnyelsen sker genom att ersätta den befintliga kraftstationsbyggnaden med en ny, strax norr om den befintliga, med en något ökad drivvattenföring (från 28 m³/s till 32 m³/s).

På grund av den ökade utbyggnadsvattenföringen påverkas tiden då spill genom Starrkärrsdammens utskovsluckor behöver ske. För att kompensera för minskat behov av spilltappning föreslås att anordning för minitappning utförs.

I tekniska beskrivningen åskådliggörs på vilket sätt som den förändrade utbyggnadsvattenföringen påverkar behovet av spilltappning.

Höjdsystem

I denna ansökan angivna höjder refererar till rikets höjdsystem RH-00. Som fixpunkt för planerade arbeten föreslås anläggningens VD fix gälla i höjdsystem RH (19)00. VD-fixen är toppen av en vertikal järndubb i ring, inhuggen i en stor jordfast sten å vänstra stranden 17 meter nedströms dammens vänstra landfäste.

Fixen innehar höjden + 39,55 i lokalt system och + 183,55 i RH (19)00.

Vid Malta kraftverk finns ett domhöjdsystem, baserat på ett lokalt system med höjden +40,00 på ett skibord i dammen. Denna höjd är densamma som dämmningsgräns. Dammen är lagligförklarad med denna höjd enligt dom meddelad 1912-10-14. Alla fixpunkter som vann laga kraft i vattendomsålet och användes vid byggande av kraftverk och dammanläggningar är angivna i detta höjdsystem.

Hydrologiska förhållanden

Nedan visas hydrologiska data för Uvån vid Starrkärrsdammen (utskovsdamm). Tillrinningsområde är 1133 km² och flödesstatistik för total naturlig vattenföring för åren 1981 - 2010 är hämtat från SMHI:s vattenwebb och anges nedan.

MLQ	1 m ³ /s
MQ	16 m ³ /s
MHQ	73 m ³ /s
HHQ (50)	138 m ³ /s

Avbördning Starrkärrsdammen är vid dämmningsgräns 140 m³/s och vid dammkrön 150 m³/s.

Rådighet

Malta kraftverk är beläget på fastighet XX som ägs av Fortum Sverige AB.

Planförhållanden m.m.

För kommunen i sin helhet gäller "Översiktsplan för Hagfors kommun" antagen av fullmäktige den 2002-02-26. Det finns inga särskilda begränsningar i planen som påverkar området kring Malta kraftverk. Området vid kraftverket är inte detaljplanelagt. Närmaste detaljplanelagda område är ett bostadsområde utmed kraftverkets intagskanals södra strand.

I Hagfors kommun gäller ett generellt strandskydd på 100 meter. Närmaste enskilda bostadshus ligger ca 200 meter från kraftstationen.

Ansökta åtgärder står inte i strid med antagna planer eller strandskyddsbestämmelserna. Inte heller står åtgärderna i strid med andra bestämmelser av skyddskaraktär.

Kostnader

De planerade åtgärderna bedöms komma att kosta totalt ca 130 MSEK.

Tillåtlighet från allmän och enskild synpunkt enligt 11 kap. 6 § Miljöbalken

Den ekonomiska tillåtligheten ska beräknas på den kostnad som är att hänföra till förnyelseåtgärder av kraftstationen som leder till utökad produktion.

Tillåtligheten för att utföra underhållsarbeten för bibehållande av redan tillståndsgiven anläggning och verksamhet följer av rättskraften i befintligt tillstånd att anlägga, underhålla och bibehålla utan begränsning i tiden. Merkostnader för förnyelseåtgärder som leder till ökad kraftproduktion uppgår till ca 2,5 MSEK. Årliga kostnader för förnyelse, underhåll och reparationer som bedöms belöpa på förnyelseåtgärder som medför utökad produktion uppgår till 183 KSEK.

Merkostnaden utslagen på den utökade medelårsproduktionen uppgår till 5 öre per kWh. Beräkningsgrunder enligt TB (bilaga 1 till ansökan) och i sammanfattning nedan.

Den installerade effekten ökar från 6.5 MW till 7,9 MW (dvs. +1,4 MW). Kraftproduktionen under ett normalår ökar med 4 GWh från 26 GWh till 30 GWh.

Den samhällsekonomiska tillåtligheten utgår från nuvarande förhållanden och den eventuella ytterligare belastning på miljö- och samhällsintressen som de ansökta förnyelseåtgärderna skulle kunna tänkas medföra.

De ansökta förnyelseåtgärderna kommer inte att påverka dämning och reglering av Uvån. Den begränsade utökade drivvattenföringen och den påverkan på vattenmiljön nedströms Starrkärrsdammen i Uvåns spillfara som denna kan medföra har sökanden sökt kompensera med föreslagen lösning med anordning för minimi-tappning.

Med hänsyn till vad som anförts så finner sökanden att någon ytterligare samhällsbelastning eller annan påverkan av kvalitetsfaktorer inte kan påvisas. Samtidigt ska beaktas att förnyelseåtgärderna medför en effektivisering som resulterar i en fortsatt trygg, säker och utökad CO₂-fri elproduktion. Vidare att det nya aggregatet är mer miljöanpassat i fråga om minskad turbindödlighet för fisk, miljövänliga oljor mm.

Sammantaget anser sökanden att det måste bedömas att de ansökta förnyelse-åtgärderna är tillåtliga.

Avgiftsfrågor

Avgift enligt förordning (1998:940) om avgifter för prövning och tillsyn enligt miljöbalken skall enligt 3 kap. 2 och 4 § § fastställas till 400 000 kronor.

Bygdeavgift

Ansökta åtgärder medför ändrade underlag för beräkning av bygdeavgifter jämfört med idag aktuella förhållanden. Beräkning av bygdeavgift baserad på utökning av installerad effekt skall ske enligt bestämmelserna i 6 kap. 1, 2 och 3 §§ LSV och redovisas särskilt i teknisk beskrivning (bilaga 1 till ansökan). Enligt beräkningarna blir antalet enheter för anläggningen 694,7 efter förnyelsen.

Fiskeavgifter

Ansökta åtgärder medför ingen anledning till att fastställa fiskeavgift.

Skyldigheter enligt 11 kap. 8 § Miljöbalken

De ansökta förnyelseåtgärderna och installering av en turbin med en med något större slukförmåga än den idag kommer inte att förorsaka ökad dödlighet för fisk. Turbintypen (kaplan) i förening med den utökade slukförmåga leder snarare till minskad dödlighet. Ansökta åtgärder motiverar inte prövning av skyldigheter enligt 11 kap. 8 § MB.

Det befintliga kraftverkets utförande

Kraftstationsbyggnaden är uppförd 1914 med väggar av tegel och putsad fasad och grundlagd på berg. Stationens utlopp är utfört i betong och nedsprängt i berg och ansluter därefter till utloppskanalen. Den befintliga turbinen installerad 1939 är av typen ”skåpturbin” med två Francislöphjul monterade på samma horisontella axel.

Nuvarande utformning av utskovsdammen, Starrkärrsdammen, som är en stenmurverksdamm uppfördes i början på 1900-talet och som byggdes om på 1930-

talet. Åren 2005 - 2007 gjordes, efter samråd och synpunkter av länsstyrelsen Värmland, en renovering som innebar pågjutning av ny frontvägg som tätning samt utbyte av luckor och brobana.

Intagskanalen är ca 1,5 km lång. Delvis ligger kanalen högre än omgivande terräng varför kanalsidorna där bildar dammvallar mot omgivande terräng. Kanaldammen ursprungligen byggd 1914 genomgick en renovering under hösten 2002. Bl.a. avstängningen till kanalintaget renoverades med nya luckor och gåtar samt att brobanan byttes ut.

Från kraftstationen leds vattnet via en ca 200 m lång utloppskanal som delvis är sprängd i berg ned till Uvån.

En åskådlig bild över dessa anläggningar och anläggningarnas utformning m.m. återfinns i den tekniska beskrivningen (bilaga 1 till ansökan).

Det planerade nya kraftverket

Den nya kraftstationen förses med en vertikalaxlad kaplanturbin med plåtspiral som har en utbyggnadsvattenföring på 32 m³/s. Stationen placeras något uppströms och norr om den befintliga byggnaden. Stationen blir av ovanjordstyp, men till viss del nedsprängd i berg. Det nya kraftverket kommer att förses med ny tilloppstub samt en ny utloppsanslutning nedströms till befintlig utloppskanal. Vissa underhållsåtgärder på och vid intagsdammen kommer även att utföras samt anordningar för minimitappning vid Starrkärrsdammen.

Reglering

Ingen förändring av reglering föreslås.

Dämningsgräns (RH00): + 184,00

Sänkningsgräns (RH00): +181,10

Utskovsdamm (Starrkärrsdammen)

Reglerbar anordning för minimitappning utförs i Starrkärrsdammen.

Tappning min. 100 l/s skall ske året om. Anordningen utförs ej vandringsbar för fisk. Om särskilda omständigheter gör att regleranordningen för minimitappning ej kan nyttjas sker tappning genom utskovslucka. I övrigt planeras inga åtgärder.

Kanalintag och tilloppskanal

Inga åtgärder planeras

Tubintag

Tubintaget renoveras genom att betongkonstruktionerna får nya tätskikt och en ny tubanslutning utförs. Intagsgrindarna skall renoveras och ingen förändring planeras utföras av det fria avståndet mellan grindstålen. Runt tubintaget utförs komplettering av erosionskyddet.

Tilloppstubb

Från tubintaget leds en ny tilloppstubb med en preliminär diameter på 3,3 m ned till kraftstationen. Tilloppstubben utförs förlagd i mark alternativt på stöd. Även vid förläggning på stöd kommer en ganska stor längd av tuben att ligga under markytan.

Kraftstation

Den nya kraftstationen förses med en vertikalaxlad kaplanturbin med plåtspiral som har en utbyggnadsvattenföring på 32 m³/s. Stationen placeras något uppströms ca 25 m och norr om den befintliga byggnaden. Bruttofallhöjden bli 28,7 m. Stationen blir av ovanjordstyp, men till viss del nedsprängd i berg. Överbyggnaden utförs av prefabricerade element. Byggnadens tak utförs med en avlyftbar sektion över det nya aggregatet för att möjliggöra montage och underhåll. Byggnaden förses med separata kontroll- och högspänningsrum.

Utloppskanal

Då den nya kraftstationen placeras något uppströms den befintliga byggnaden

förlängs utloppskanalens övre del med ett ca 30 m långt bergschakt och ansluter sedan till befintlig utloppskanal. Komplettering av erosionskydd utförs i erforderlig omfattning längs utloppskanalen. Omfattning fastställs efter torrläggning.

Befintlig kraftstation

Den gamla kraftstationens överbyggnad, turbin, generator och dess tilloppstub kommer att rivas. Kraftstationens grund lämnas kvar och vattenvägar etc. fylls igen med rena rivnings- och schaktmassor. Marken ovan utförs dels som hårdgjord yta och återställd naturmark. Befintlig tubgata fylls igen och återställs till naturmark. Vid skrotningen av den gamla utrustningen kommer delarna att sorteras och omhändertas av en auktoriserad entreprenör av återvinningstjänster. På stationen finns olja och smörjfett som hanteras som miljöfarligt avfall. Bromsbelägg, generatorlindningar och gamla mätinstrument kan innehålla asbest eller kvicksilver vilket får undersökas noggrant i samband med rivningen, i övrigt är huvuddelen av utrustningen tillverkad i stål och koppar.

Vägar, planer och etableringsplatser

Tillfartsväg till kraftstation och intag sker via Maltavägen (befintlig tillfartsväg) söder om tilloppskanalen. Runt den nya kraftstationen utförs planer för parkering, uppställning mm. Huvudetablering för byggnationen föreslås bli söder om befintlig kraftstation.

Fångdammar

Vid arbete med tubintag och tilloppstub stängs kanalintaget och hela intagskanalen torrläggs. Alternativt anläggs en jordfångdamm i intagskanalen uppströms tubintaget till kraftstationen. Torrläggning sker då endast på en mindre del av kanalen uppströms tubintaget. I utloppskanalens nedströmsände anläggs en jordfångdamm tvärs över utloppskanalen. Detta utförs efter att befintlig kraftstation stängts ned och finns kvar fram till dess att den nya anläggningen är klar att tas i drift. För åtkomst till arbetsplats byggs körramper i lutning ca: 1:7 inom fångdammarna.

Hantering av massor och avfall

Arbetena med byggande av ny kraftstation och tilloppstub innefattar bortschaktning av jord- och bergmassor samt rivning av bl.a. stål och betongkonstruktioner.

Rivningen kommer att ske så att sortering och återvinning av uppkomna fraktioner möjliggörs.

Vid byggande av nya kraftstationen kommer schaktmassor i första hand användas till återfyllnad kring ny kraftstation, återställande av befintlig tubgata samt för tillfartsvägar och planer. Massorna kommer även att nyttjas för igenfyllnad efter gamla kraftstationen samt som erosionskydd i utloppskanal och kring intag.

Rivningsmaterial i form av inert material som betong och tegel används i första hand till igenfyllnad efter gamla kraftstationen. Massor som ej kommer till användning borttransporteras och tas omhand vid godkänd mottagningsanläggning.

Vattenhushållning

Befintliga förhållanden

Uvån har mycket hög regleringsgrad. Total regleringsgrad uppströms Malta kraftverk är 72 %. Detta innebär att det är liten tappning under våren och sommaren och hög under höst och vinter. Från det att tappningssäsongen startar körs normalt Knon tillsammans med antingen Laggåsen eller Traneberg och tappningen från Malta följer den totala tillrinningen till Ämten. Variationen över veckan blir något högre, 15 - 25 centimeter vid normal korttidsreglering.

Efter ombyggnad

Vattennivån i Ämten kommer i normalfallet efter ombyggnad att få en mindre amplitud p.g.a. att den nya utbyggnadsvattenföringen är högre än tidigare.

Kraftverken i Knon, Laggåsen och Traneberg kan därmed köras samtidigt utan att en avsänkning i Ämten behöver göras. Behovet att variera nivån för korttidsregleringen kommer dock inte upphöra helt, men tydligt minska både i amplitud och i hur ofta nivån sjunker och stiger under en vecka.

På grund av den ökade utbyggnadsvattenföringen påverkas tiden då spill genom Starrkärrsdammens utskovsluckor behöver ske. En minimitappning vid Starrkärrsdammen om 100 l/s skall därför ske året om.

Vid en jämförelse mellan en minimitappning på 100 l/s och 1,0 m³/s (aktbilaga 49) framgår att 100 l/s motsvara ett produktionsbortfall på 560 kWh/dygn mot 5600 kWh/dygn för 1,0 m³/s. På ett år blir skillnaden 1,8 miljoner kWh i produktionsbortfall. En minimitappning på 1,0 m³/s jämfört med 100 l/s påverkar också reglernyttan genom att produktionen natt och helg minskar vintertid, på sommartid kan det innebära att allt tillgängligt vatten går åt till minimitappningen plus vatten från sjöarna uppströms samt att reglerförmågan påtagligt påverkas för Malta men också för kraftverken uppströms och nedströms Malta.

Alternativa åtgärder

Fler alternativ lösningar har utvärderats av vilka nedanstående är av mest intresse.

Alternativ 1 (ansökt alternativ) innebär att en ny kraftstation med nytt turbinaggregat anläggs strax norr om befintlig kraftstation.

Alternativ 2 innebär att befintlig anläggning och dess aggregat renoveras.

Alternativ 1 (det ansökta alternativet) förordas då det innebär den bästa lösningen såväl ekonomiskt, tekniskt, arbetsmiljömässigt och miljömässigt. Detta alternativ resulterar i en bra utformning för drift, skötsel och underhåll. Under den största delen av byggtiden bibehålls samtidigt befintlig produktion. En mer detaljerad redogörelse för de studerade och utvärderade alternativa lösningarna redovisas i tekniska beskrivningen (bilaga 1 till ansökan).

Miljökonsekvenser

Miljökonsekvenserna är närmare beskrivna i bilagda Miljökonsekvensbeskrivning (MKB), Fortum Sverige AB, Katarina Erelöf, 2017-11-15 (Bilaga 4 till ansökan).

Allmänt om berört område

För kommunen i sin helhet gäller ”Översiktsplan för Hagfors kommun” antagen av fullmäktige den 2002-02-26. Det finns inga särskilda begränsningar i planen som påverkar området kring Malta kraftverk. Området vid kraftverket är inte detaljplanelagt. Ca 250 meter från kraftverket markeras på tillgängliga kartor att ett ridhus är beläget. Ridhusverksamheten är inte i drift idag utan är nedlagd sedan många år. Närmaste enskilda bostadshus ligger ca 200 meter från kraftstationen. Området kring Malta kraftverk har varit påverkat av industriell verksamhet åtminstone i ca 100 år.

Åtgärderna strider ej mot gällande planförhållanden, strandskydd eller andra skyddsbestämmelser. Ingen negativ påverkan på omgivande verksamheter bedöms uppstå.

Naturmiljön

Inga av de planerade åtgärderna kommer ske inom riksintresse för naturvård, Natura 2000-område, naturreservat eller inom nyckelbiotop.

Naturmiljön består dels av yngre och medelålders lövrik skog (björk och gråal) på bördig mark och dels av grusvägar, några gräsytor och ruderatmark. Odlingsdiken på flera platser skvallrar om att det rör sig om tidigare öppna kulturmarker.

Fortum har anlitat Magnus Andersson vid FORAN Sverige AB att genomföra en naturvärdesinventering vid Malta kraftverk. Naturvärdesinventeringen visade att området innehåller små fläckar av ganska fina lövmiljöer och några skyddsvärda tallar, men inga värdekärnor. Området har små förutsättningar för rödlistarter och signalarter. En rödlistad vedsvamp Tallticka *Phellinus pini* (B, NT) och en rödlistad skalbagge reliktbody *Nothorina muricata* (C, NT) samt tre fridlysta lumrar hittades.

Inga arter som skyddas via Art- och Habitatdirektivets Annex 2-arter påträffades. Några högre naturvärden knutna till sötvattensmiljöer konstaterades ej.

De beskrivna skyddsvärda tallarna, den rödlistade vedsvampen, den rödlistade skalbaggen och två av lummerarterna återfanns i området kring Starrkärrsdammen. En lummerart återfanns utmed utloppskanalen.

Projektet bedöms inte ha någon negativ inverkan på naturmiljön.

Vattenmiljön och vattenkvalitén

Malta kraftverk är belägen i Uvån som är Klarälvens största biflöde.

Uvåns hydromorfologi har i sin helhet genomgått omfattande förändringar sedan århundranden av vattenverksamhet. Fortum avser att öka slukförmåga i kraftverket från 28 till 32 m³/s samt att från Starrkärrsdammen tappa minst 100 l/s under hela året till Uvåns naturfåra nedströms Starrkärrsdammen. Ökad slukförmåga beräknas resultera i minskade vattenståndvariationer i sjön Ämten. Förändrad korttidsreglering i Malta inom dygnet, men dygnsmedelvärden på vattenföring bedöms bli oförändrade.

Fortum har uppdragit åt EKOM AB, Per Lundström att utföra en strömvatten-ekologisk utredning (MKB bilaga 4 till ansökan, bilaga B). De vattenförekomster som berörs av planerad ombyggnation av Malta kraftverk är sjön Ämten och Uvån på en ca 8,2 km sträcka mellan Ämten och sjön Värmullen. Sjön Ämten klassificeras av Vattenmyndigheten 2017-08-24 som "Dålig ekologisk status" främst p.g.a. "Dålig status" för vattenståndets förändringstakt och långsgående konnektivitet (=fiskvandring). Uvån klassificeras att ha "Måttlig ekologisk status". Miljökvalitetsnorm för båda vattenförekomsterna är "God ekologisk status" år 2021.

Minimitappning från Starrkärrsdammen till Uvåns naturfåra innebär att mätbara positiva effekter på bottenfauna och fisk kan förväntas. Ytterligare åtgärder som t.ex. fiskväg i Starrkärrsdammen och fiskavledning från tubintaget bedöms ej resultera i att Ämten och aktuell del av Uvån ska nå gällande miljökvalitetsnorm.

Ett naturligt vandringshinder i form av ett ca 100 m långt- och 8 m högt hållparti nedströms Starrkärrsdammen bedöms ursprungligen ha utgjort ett definitivt hinder för uppströms vandring för de fiskarter som i referensförhållandet fanns i området.

EKOM bedömer att projektets påverkan på vattenmiljö, ekologisk status och kvalitetsfaktorer ej medför att hydromorfologiska parametrar för de berörda vattenförekomsterna kan förväntas få lägre klass. Åtgärderna medför heller ingen försämring för biologiska kvalitetsfaktorer. EKOM bedömer att planerad ombyggnation ej försämrar möjligheten att i framtiden nå gällande miljökvalitetsnorm.

Samtidigt bedömer Havs- och vattenmyndigheten m.fl. myndigheter att bl.a. Malta kraftverk (kraftverk i ”klass 1”) ska omfattas av undantag från åtgärder som medför en försämring av kraftverkets reglerbidrag till det svenska energisystemet. Havs- och vattenmyndighetens utgångspunkt är att vattenförekomster med kraftverk i klass 1 ska vara KMV med undantag i form av mindre stränga krav då det är nödvändigt för att bibehålla dessa kraftverks reglerbidrag och elproduktion.

Fisk och vattenlevande djur

Fortum har uppdragit åt EKOM AB, Per Lundström att utföra en strömvatten-ekologisk utredning (MKB bilaga 4 till ansökan, bilaga B). Malta kraftverk med Starrkärrsdammen utgör hinder för såväl upp- som nedströms vandrande fisk. Ett naturligt vandringshinder i Uvåns naturfåra beläget mellan Starrkärrsdammen och kraftverkets utloppskanal (se ovan om Vattenmiljö) minskar dock den effekt på fisk som anläggningens begränsade vandringsmöjligheter ger. Under lång tid har endast temporär vattenföring förekommit i naturfåran vilket har minskat produktion av typiska strömlevande arter av fisk och bottenfauna.

I naturfåran har biologin anpassat sig efter de vattenföringar som tillkommer från Abborrbäcken och Gällälven. Jämfört med nedströmsliggande delar kan naturfårans översta 570 m antas hysa endast temporär förekomst av fisk samt en mer art- och individfattig bottenfauna. Införande av minimitappning från Starrkärrsdammen

bedöms ge mätbara positiva effekter på bottenfauna och fisk i hela naturfårans sträckning.

EKOM bedömer vidare att såväl befintliga- som potentiella ytor av forsande/strömmande områden i naturfåran är för små för att bära en population av lekvandrande fisk t.ex. ”stor lekvandrande öring”.

Dödligheten hos fisk p.g.a. turbinbladsträff vid turbinpassage är lägre i planerad kaplanturbin jämfört med befintlig Francisturbin.

Framkomlighet, rekreation och friluftsliv m.m.

Anläggningen ligger inte inom område utpekad som riksintresse för friluftsliv.

Vid området intill sjön Ämtens utlopp vid Starrkärrsdammen finns en rastplats med grillplats. Området är flitigt nyttjat för friluftsliv och flera småstigar leder till detta område. Genom att arbetet i huvudsak sker inom befintligt verksamhetsområde bedöms friluftslivet inte påverkas negativt av projektet. Arbeten uppe vid Ämtens utlopp är begränsade till anläggande av minimitappningsanordning vid Starrkärrsdammen.

Under de tider arbete sker kan visst buller uppstå. Detta är dock tillfälligt och bedöms inte medföra någon påverkan på friluftslivet.

Kulturmiljö och landskapsbild

Vattnet i Uvån har använts i århundraden före kraftverksutbyggnaden till att förse små järnbruk och kvarnar med kraft. Starrkärrsdammen var förmodligen byggd kring år 1730 för att tillföra mer kraft till smideshammare i bruket i Geijersholm. I riksantikvarieämbetets databas finns uppgifter om att det kring båda sidor av inloppskanalen till Malta kraftverk finns ett område med ”övriga kulturlämningar” i form av vallanläggningar.

Kraftverket i Malta byggdes år 1914 för att förse det snabbt växande järnverket vid Uddeholms Bruk i Hagfors med elektrisk kraft. God tillgång på elektrisk kraft var en förutsättning för den elektriska masugnen. Uddeholmsbolaget lät bygga tre nya kraftverk i Uvån vid Malta, Gustavsfors och Brattbergsfallen. Ett av skälen till att Uvån valdes var att åns vattenföring då ansågs som tillfredsställande reglerad till skillnad mot Klarälvens som kraftreglerades först 1961.

En omfattande flottning skedde tidigare i Uvåns vattensystem och vid kraftverken byggdes flottningsrännor. Flottlederna avlystes i samband med att flottningen i Klarälven upphörde 1991. Mellan Starrkärrsdammen och kanalintagsdammen finns rester — landfästen av huggen sten och gåtar av U-balk — av vad som kan ha varit antingen en intagsdamm till det forna Geijersholms bruk eller en flottningsränna för 1912 års flottled.

En kulturhistorisk värdering av Malta kraftverk utfördes 2015 av industrihistoriker Bengt Spade. Malta kraftstation kan enligt Bengt Spades utredning inte sägas ha något högre kulturhistoriskt värde i sin nuvarande utformning. Ingen påverkan på kulturaspekten bedöms uppstå med anledning av projektet. Viss påverkan på landskapsbilden kommer att uppstå genom att den nuvarande maskinbyggnaden rivs och en enklare lägre byggnad kommer att uppföras i dess ställe. Inget arbete är planerat på det område som är markerat som fornlämning. Som extra skyddsåtgärd kan området markeras före projektstart.

Förorenade områden

Inga uppgifter har framkommit om förekomst av förorenade områden inom projektets verksamhetsområde.

Om det skulle uppmärksammas massor som misstänks vara förorenade kommer materialet undersökas och omhändertas enligt gällande lagstiftning. Ingen negativ påverkan med anledning av förorenade områden bedöms uppkomma.

Buller och vibrationer m.m.

Transporter till och från kraftverket kommer att medföra ökat buller och vibrationer. Även utsläpp till luften av avgaser kommer att ske. Dessa störningar kommer att vara begränsade i tiden under arbetenas utförande och huvudsakligen mellan 07–22. Naturvårdsverkets allmänna råd (2004:15) kommer att följas.

Utsläpp till luft

Projektet kommer att medföra transporter av material till och från arbetsplatsen samt nyttjande av arbetsmaskiner. Transporterna och arbetet med arbetsmaskiner kommer att medföra utsläpp av avgaser till luft. Transporter till och från arbetsplatsen kommer att ske från väg 245/246 via Maltavägen ned till byggplatsen. Skyddsåtgärder i form av hastighetsbegränsning samt information till de närboende om pågående transportaktiviteter planeras. Dammbekämpning av väg är också möjlig om så krävs. Transporter till och från verksamhetsområdet kommer periodvis ha viss påverkan på närboende. Påverkan minimeras genom att skyddsåtgärder vidtas. Miljöpåverkan på luft till följd av anläggningsarbetet bedöms som relativt liten då det inte rör sig om kontinuerliga utsläpp under någon längre period.

Kemikalier, upplag, restprodukter och naturresurser

Den mest framträdande förbrukningen av kemikalier är bränslen för transporter och maskiner. Skyddsåtgärder kommer att vidtas för att förebygga att bränslen m.m. kan komma förorena vattendraget eller den omgivande miljön. Utrustning för sanering kommer även att finnas tillgängligt.

I möjligaste mån kommer schakt- och bergmassor att återanvändas inom projektet som återfyllnad. Detta förfarande är positivt ur aspekten luft genom att det minskar antal transporter. Några upplag kommer inte att uppkomma. Restprodukter och avfall kommer att transporteras till godkänd anläggning. All masshantering kommer att ske på Fortums mark. Ingen betydande negativ påverkan på miljön med avseende på naturresurser bedöms uppstå då uppkomna massor i huvudsak kommer att återvinnas på plats. Tillförda massor som ska användas i projektet planeras att i

första hand införskaffas av leverantör i närområdet för att minska transportpåverkan.

Villkor och skyddsåtgärder

Villkor och skyddsåtgärder enligt yrkanden ovan som må fastställas redovisas särskilt i MKB (bilaga 4 till ansökan). Av denna framgår bl.a. att Fortum ger förslag på följande villkor:

- Hänsynstagande skall ske i samband med sprängning.
- Hastighetsbegränsning samt kontinuerlig information till närboende om pågående transportaktiviteter på Maltavägen ska ske.
- Dammbekämpning av tillfartsvägar ska ske i erforderlig omfattning.
- Arbetsmaskiner ska vara försedda med slangbrottsventil, utrustade med absol eller annat saneringsmaterial

Hänsynsreglerna, 2 kap. Miljöbalken

Sökanden, som ansvarar för projektets genomförande, är certifierad enligt ISO 14001. kommer att eftersträva ett miljöhänsynstagande för att begränsa utsläpp till luften eller andra emissioner.

Sökande har god kännedom och kunskap om de förhållanden som är av betydelse för människors hälsa och miljön avseende planerade åtgärder och dess inverkan på vattenkvalité, vattenmiljön, övrig miljö och störningar. Vidare kommer sökanden att noga förvissa sig om att den entreprenör som kommer att handlas upp för att genomföra de planerade åtgärderna, äger motsvarande kunskap som erfordras.

Arbetena kommer att utföras på sådant sätt att restprodukter samlas upp och transporteras på lämpligt sätt och till lämplig plats med beaktande av restprodukternas art. Hanteringen kommer att ske i enlighet med gällande regelverk och efter erforderliga samråd med kommunen (tillsynsmyndighet ifråga om miljöfarlig verksamhet). Uppställningsplatser, upplag och användandet av maskiner

etc. kommer att planeras på ett sätt som inte leder till skada på miljön eller för människor.

Planerade åtgärder kommer att ske med hänsyn taget till att minsta möjliga användandet av kemiska produkter samt i de fall sådana erfordras skall sådana produkter användas som utgör minsta risk för människors hälsa eller för miljön. Restprodukter kommer att i möjligaste mån att återvinnas.

Valet av plats är givet av nuvarande kraftverks läge och tillgängligt intilliggande markområde.

Sakägare

Samtliga arbeten kommer att utföras inom nuvarande verksamhetsområde och Fortums egen fastighet och kommer därför inte att beröra annan fastighetsägare eller rättighetshavare som kan anses vara sakägare.

Samråd

Samråd enligt 6 kap. miljöbalken

Samråd med länsstyrelsen i Värmlands län och Hagfors kommun hölls 2017-03-28. Länsstyrelsen bedömde och beslutade 2017-06-09 att ansökta åtgärder medför betydande miljöpåverkan (Bilaga 5 till ansökan).

Information till allmänheten om projektet annonserades i Nya Wermlands Tidning och Värmlands Folkblad 2017-03-22 samt i Veckobladet i Hagfors 2017-03-28 annonserna innehöll även en inbjudan till möte för allmänheten i Hagfors. Samrådsmöte för allmänheten hölls 2017-04-05 på Hotell Monica i Hagfors. Skriftligt samråd har skett med ca 50 fastighetsägare i Geijersholm samhälle, Hagfors kommun, Uddeholms Bruk, Upplunden Ämten FVF och Klarälvens vattenråd, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB), Havs- och vattenmyndigheten (HAV), Kammarkollegiet (KK), Svenska Kraftnät (SvK), Riksantikvarieämbetet (RA), Älvräddarna, Sportfiskarna och Värmlands museum.

Frågan om miljöanpassningsåtgärder kom upp i samrådet liksom frågan om tömning av tilloppskanalen. Havs- och Vattenmyndigheten, Myndigheten för säkerhet och beredskap meddelade att man avstår från att yttra sig. En samrådsredogörelse redovisas i MKB (bilaga 4 till ansökan, bilaga A).

INKOMNA YTTRANDE OCH SYNPUNKTER

Kammarkollegiet har i huvudsak anfört följande.

Kollegiet yrkar att ansökan i första hand ska avvisas och i andra hand att ansökan ska avslås.

Kammarkollegiet anser att ansökan är felaktigt avgränsad. Malta kraftverk saknar tillstånd och det är därför, enligt kollegiets uppfattning, inte möjligt att pröva enbart delar av verksamheten, såsom den tillkommande ökade vattenavledningen.

Enligt Älfalds nedre tingslags Häradsrätt utslag den 14 oktober 1912 prövade domstolen:

”såsom lagligen tillkommen insynas den s k Starrkärrsdammen”. Sökanden får ”på sätt företedda ritningar utvisa från en punkt ofvan nämnda damm anlägga en kanal med tub samt därigenom afleda vatten, till en tilltänkt, å företedd karta utmärkt kraftstation och därifrån åter ut i Ufån”.

Någon kraftstation existerade inte vid tidpunkten för prövningen. Inte märkligt alls, eftersom anläggningar inte var anmälningspliktiga enligt 1880 års vattenrättsförrordning. Ur ett industrihistoriskt perspektiv är det inte orimligt att tänka sig att många dammar ”insynades”, för att förbereda för utbyggnaden av den vattenkraft som behövdes för att förse bruken med el.

- 1912 års tillstånd saknar vattenhushållningsbestämmelser för kraftverkets drift. Vid dessa förhållanden gäller 2 kap 3 § miljöbalken, med hänvisning till 28–30 §§ ÄVL samt MP (prop: 1988/99:45 del 2, se även Strömberg

m.fl.). Kraftverket ska således prövas förutsättningslöst enligt miljöbalken. Någon rättskraft att bedriva verksamhet kan inte åberopas, beaktat 1912 års tillstånd.

- Det finns dessutom ett latent villkor kopplat till 1912 års tillstånd, för den händelse att domstolen skulle anse att 1912 års tillstånd ändå skulle tillerkännas rättskraft enligt MP. Driften vid kraftverket medför stor miljöpåverkan och det latent villkoret, med skyddsåtgärder för fisken, är därför aktuellt att aktivera. Eftersom unionsrätten förutsätter uppnåendet av god ekologisk status hos vattenförekomsten, är behoven starkt påkallade, jämfört med de fiskeintressen som ursprungligen tillgodosågs genom det latent villkoret.
- Kollegiet konstaterar att den lagligförklaring som skett 1932, enligt ÄVL, avsåg anläggningar såsom de vid detta provningstillfälle var beskaffade. Kraftverket ser annorlunda ut i dag. Då det kommer till kraftverkets anläggningar råder oklarhet huruvida dessa varit förprovningsskyldiga både före och efter lagligförklaringen. ÄVL hade sådana bestämmelser.
- Starrkärrsdammen, med 1912 års begränsningar vad avser dämning och reglering har undgått stora förändringar sedan lagligförklaringen 1932. Det nya kraftverk som ska uppföras kommer dessutom att uppföras på en helt annan plats. De rättigheter som avser dämning och reglering torde därmed slutgiltigt förfalla i de delar som avser avledning till en ”å karta företedd tilltänkt kraftstation”. Tanken på 2019 års kraftstation hade inte tänkts 1912 och finns inte på någon karta.
- MKB uppvisar ett antal brister, trots bolagets kompletteringar. Såsom redogjorts för ovan är förutsättningarna för bolaget att tillgodoräkna sig ett rättskraftigt tillstånd inte utredda. Eftersom verksamheten bör prövas i sin helhet, saknas redogörelse för behövliga försiktighetsmått för fiskvandringen och vad som vore bästa möjliga teknik enligt miljöbalken med hänsyn till unionsrättens krav, en fullständig lokaliseringsprovning

utifrån miljöbalkens hushållningsbestämmelser med alternativa lokaliseringar och ett rimligt nollalternativ, strandskyddsbestämmelser, behov av detaljplan enligt plan- och bygglagen, förslag på ekologisk kompensation samt i övrigt behövliga villkor för anläggnings- och driftsledet. Den föreslagna minimitappningen är inte tillräcklig som försiktighetsmått enligt miljöbalken.

- Bolagets förslag om minimitappning utgör givetvis en förbättringsåtgärd för miljön, om man förutsätter att det redan finns tillstånd att bedriva verksamhet på den tilltänkta lokaliseringen. Vid en nyprövning får minimitappning anses vara ett otillräckligt försiktighetsmått som måste kombineras med exempelvis fiskväg.

Kollegiet vill påpeka att bolagets ”avstamp” för ansökan, att det sedan 1912 skulle finnas ett rättskraftigt tillstånd för Malta kraftverk, ter sig ”djärvt”. Det är ”djärvt” utifrån gällande bestämmelser, miljöbalkens övergripande syften och de allmänna intressena i stort. Att åberopa ett tillstånd från 1912, som verksamhetens grundtillstånd, har rättsligt och logiskt sina begränsningar då det kommer till förståelsen av dåtidens lagstiftning, vilken verksamhet som bedrivs och vad ansökan avser.

Grundtanken med att rättskraft enligt äldre bestämmelser kan ”övergå” och åberopas vid prövning enligt miljöbalken är att den prövning som företogs dåförtiden på något sätt innebar just en miljöprövning. Därför behövs det inte utföras en ny miljöprövning, annat än i delar som inte prövats tidigare. Detta är rättskraftens enkla logik.

1880 års vattenrättsförordning föreskrev prövning av ett helt annat slag. I civilrättsligt avseende tillkom förordningen utifrån behovet av förtydliganden av dåvarande 20 kap byggningsbalken. Det var viktigt att rätt fysisk eller juridisk person medgavs utnyttja de stora värden som fanns i att dämna vatten.

”Bland de privaträttsliga frågorna träder i främsta rummet den om jordegares rätt att förfoga öfver det vatten som befinnes å hans grund eller inom hans rågång”.

Då det kommer till de förvaltningsrättsliga delarna gällde främst att

”Bland de inskränkningar som strandegaren i det allmännas intresse måste underkasta sig, äro de, hvilka för samfärdselns och varuforslingens behov måste åläggas honom, de mest i hans rätt ingripande” (Vattenrätts-Förordningen mm, Nordstedt o söners förlag, Stockholm 1882).

Samhället hade således två intressen, att se till att rätt person förfogade över vattnet samt att fastighetsägaren inte hindrade framkomlighet och varulogistik. Industrialiseringen behövde el för brukens behov tillgodosågs med nya vattenkraftverk, själva kraftstationerna förprovades inte.

I de förvaltningsrättsliga delarna var förordningen således en näringslagstiftning. Det fanns heller inget krav på att redovisa anläggningar för vattenkraften, vid anmälningar enligt förordningen. De allmänna intressena var kopplade till framkomlighet och tillgång till rinnande vatten för logistik, ibland till fiskerätt.

Kollegiet känner väl att det utvecklats rättspraxis som tycks innebära att de gamla besluten enligt 1880 års förordning, tolkas en prövning mot allmänna intressen av ”modernt” snitt, som innefattar ett allmänt miljöintresse. Ur ett rättshistoriskt perspektiv finner kollegiet endast logistik och framkomlighet vara uttryckt som allmänt intresse vid tidpunkten för dessa prövningar. Några historiska belägg för att miljöaspekter av vattenkraft funnits diskuterade kan kollegiet inte hittat, annat än anmärkningar sedan ännu tidigare bestämmelser, att fisken ska ha möjlighet att passera dammar och kvarnar. 1912 års latent villkor är ett uttryck för detta. Bolaget har utöver det åberopade tillståndet från 1912 inte redovisat huruvida 1932 års lagligförklaring uppfyller kraven i ÄVL, eller hur verksamheten därefter förändrats över tid. Sammanfattningsvis finner kollegiet inte att rättskraft för driften

vid Malta kraftverk kan härledas varken ur 1912 års tillstånd eller 1932 års lagligförklaring.

Kollegiet påstår, på strikt juridisk grund, att Malta Kraftverk ska prövas i dess helhet, utifrån nutidens regelverk. De bestämmelser som åberopas till stöd för rättskraften har tillkommit och tillämpats i annan historisk kontext, vari miljöfrågan inte existerade som prövningsförutsättning. Att Starrkärrsdammen fick tillstånd efter insyning 1912 och att kraftstationen lagförklarades 1932, var självklart i dess kontext. Rättskraftsövergången är lagstadgad, men torde förutsätta solklara juridiska förutsättningar efter de aktuella prövningarna. För Malta kraftverk finns inte dokumentation som styrker innebörden av de tillstånd som åberopas. Eftersom dokumentationen inte styrker rättskraftsövergång, blir den historiska kontexten viktig för förståelsen av hur dämningförutsättningarna och kraftstationen prövats en gång i tiden, hur det var då och vad som gällde då.

Ansökan ska därför avvisas eller avslås.

Kammarkollegiet har vidare, i kompletteringsrundan, anfört att ansökan och miljökonsekvensbeskrivningen behöver kompletteras vad gäller beskrivningen av krav enligt 2 kap, 3 och 7 §§ miljöbalken. Redovisningen ska omfatta vad som är möjligt att göra för att begränsa de negativa effekterna av verksamheten så långt som möjligt (2 kap. 3 §). Detta kan för vattenkraft inkludera t.ex. fingaller och omlöp/fiskväg. Vid denna redovisning ska utgångspunkten vara vad som anses utgöra bästa möjliga teknik. Vad som utgör bästa möjliga teknik framgår bl.a. av Havs- och vattenmyndighetens vägledningar på området. Det ska vidare redovisas dels vilka försiktighetsmått som föreslås och dels vilka som valts bort vid en skälighetsavvägning (2 kap. 7 §). Den ”frivilliga miljöåtgärd” (försiktighetsmått) som föreslås i ansökan är en minimitappning på 1001/s vid Starrkärrsdammen. Det behöver redovisas hur sökanden kommit fram till att denna storlek på tappning är tillräcklig. Någon sådan redovisning finns inte.

Härvid bör noteras att antalet timmar med spill kommer att minska jämfört med vad som är fallet idag. Idag synes dock verksamheten, utifrån det underlag Kammarkollegiet har tillgång till, bedrivas på ett sätt som inte är förenligt med gällande rätt för en verksamhet med denna typ av tillstånd (givet att den nuvarande verksamheten omfattas av tillståndet från 1912, vilket närmare behöver beskrivas av verksamhetsutövaren). Det tillrinnande vattnet fick inte innehållas till förfång för allmänna eller enskilda intressen om det inte stadgats särskild rätt till det. Kollegiet anförde redan i kompletteringsrundan att det inte är tillräckligt att, som nu är fallet, endast ange att en tappning om 1001/s medför ”mätbara positiva effekter” (ansökan s. 12). Nolltappning synes dessutom utifrån det underlag Kammarkollegiet har tillgång till, inte vara tillåten.

Enligt Havs- och vattenmyndighetens rapport 2015:26 så bör minimitappning för låga vattenföringar aldrig understiga basflödet i vattendraget. Om inte detta värde finns framräknat är medellågvattenföring ett lämpligt riktmärke för att säkerställa en grund för funktionella habitat. Ska detta frångås måste det finnas en utredning som visar att föreslagen mängd är tillräcklig.

Sökanden har inte, enligt kammarkollegiets uppfattning, kompletterat ansökan på det sätt som behövs för att ansökan med föreslagna försiktighetsmått ska kunna bedömas på ett relevant sätt enligt miljöbalkens bestämmelser. Sökanden har inte heller givit något skäl till att sådan komplettering inte skett.

Kammarkollegiet har även i kompletteringsrundan anfört att miljökonsekvensbeskrivningen (MKB) är bristfällig vad gäller redogörelse för vilka åtgärder som krävs för att det ska undvikas att anläggningen och driften av denna medverkar till att kvalitetsnormerna för vatten inte följs.

De vattenförekomster som berörs; Änten (SE 666318-138477) och Uvån (SE 666224-138290) klassas idag enligt VISS som dålig respektive måttlig ekologisk status. Vattenkraft anges vara en betydande påverkanskälla. Som förslag på åtgärder för att nå god ekologisk status 2021 anges bl.a. att regleringen behöver miljö-

anpassas för att förbättra förutsättningarna att uppnå miljö kvalitetsnormen och att vatten behöver tappas i fåran för att fiskväg ska kunna fungera. Mot denna bakgrund ställer sig Kammarkollegiet sig frågande till slutsatsen som dras i miljökonsekvensbeskrivningen, att inga ytterligare åtgärder (förutom mindre minimitappning och byte av turbintyp) behövs för att det ska undvikas att verksamheten medverkar till att gällande miljö kvalitetsnormer i berörda vattenförekomster inte nås. Det bör bl.a. beskrivas hur mängden vatten i naturfåran eventuellt påverkar bedömningen.

Kammarkollegiet vill också erinra om att den kommande prövningen utgår från nu gällande förhållanden och det betyder att förekomsten inte är klassificerad som kraftigt modifierat vatten (KMV). Frågan om en eventuell framtida klassning som KMV ligger heller inte inom ramen för vad som prövas i detta mål.

Även om domstolen skulle finna att prövningen kan ske inom den ram som följer av ansökningen så är underlaget för miljöbedömningen bristfälligt, avseende såväl befintliga förhållanden som effekter av den ändrade verksamheten. Därmed finns inte heller förutsättningar att bedöma vilka skyddsåtgärder som kan behövas.

Länsstyrelsen har i huvudsak anfört följande.

Länsstyrelsen yrkar – för det fall ansökan och miljökonsekvensbeskrivningen inte ändras och kompletteras på ett sådant sätt att de kan utgöra underlag för en sakprövning – i första hand att ansökan ska avvisas.

Länsstyrelsen yrkar – för det fall ansökan och miljökonsekvensbeskrivningen inte kompletteras på ett sätt som visar att det finns förutsättningar för bifall – i andra hand att ansökan ska avslås.

Länsstyrelsen konstaterar att det är ett nytt vattenkraftverk som ska uppföras på en ny plats och att det befintliga vattenkraftverket ska rivas ut. Skäl att, såsom bolaget

anför, betrakta uppförandet av det nya vattenkraftverket som en ”underhållshållsåtgärd eller motsvarande” finner inte myndigheten.

Länsstyrelsen har tidigare bl.a. efterfrågat vilka förändringar som Starrkärrsdammen genomgått efter tillståndsgivningen år 1932. Bolaget åberopar vissa åtgärder som bolaget benämner ”underhållsåtgärder” och som beskrivits i en ”anmälan” till länsstyrelsen år 2004. I samband med ”anmälan” menade bolaget också att de planerade åtgärderna rymdes inom befintligt tillstånd och att 11 kap. 12 § miljöbalken var tillämplig. Bolaget har gett in dokumentation avseende ”anmälningsärendet”, men det är i viss mån oklart vad bolaget vill visa med den åberopade dokumentationen. Merparten av de åtgärder som skulle utföras innebär väsentliga förändringar av dammen och är definitivt inte, såsom bolaget påstår, några ”underhållsåtgärder”. Bolaget påstår att länsstyrelsen i sitt svar avseende bolagets ”anmälan” delade bolagets uppfattning att 11 kap. 12 § miljöbalken var tillämplig och framhåller att myndigheten meddelade försiktighetsmått avseende de aktuella åtgärderna. Att länsstyrelsen delade bolagets uppfattning att 11 kap. 12 § miljöbalken var tillämplig framstår dock inte som riktigt. I sitt meddelande den 8 februari 2005 med anledning av bolagets ”anmälan” anför länsstyrelsen att ”huruvida enskilda intressen påverkas kan länsstyrelsen inte uttala sig om.” Länsstyrelsen tog således inte ställning till om undantagsbestämmelsen i 11 kap. 12 § miljöbalken var tillämplig. Länsstyrelsens hantering i ärendet framstår inte som riktig. Länsstyrelsen borde ha tagit ställning till om 11 kap. 12 § miljöbalken var tillämplig eller inte och, om myndigheten funnit att så inte var fallet, fattat ett beslut med innebörd att bolaget var tvunget att ansöka om tillstånd om det ville genomföra de ”anmälda” åtgärderna. Länsstyrelsens bedömning idag är att 11 kap. 12 § miljöbalken inte var tillämplig på de ”anmälda” åtgärderna och att det förelegat tillståndsplikt. Länsstyrelsens inställning i meddelandet den 8 februari 2005 innebär inte att Starrkärrsdammen behållit sin identitet sedan tillståndsprövningen år 1932 och meddelandet innebär inte att bolaget har ett rättskraftigt skydd avseende de ”anmälda” åtgärderna.

Länsstyrelsen har tidigare i målet åberopat rättsfallen MÖD 2009:37 och MÖD 2009:44 som stöd för att det krävs en utvidgad prövning i målet. Bolagets resonemang kring MÖD 2009:37 är förvirrande och tar inte avstamp i de principer för prövningens omfattning som kan utläsas ur de åberopade rättsfallen. Bolaget – som i sina citat utelämnar de väsentligaste delarna i rättsfallets domskäl – kommer inte utifrån en juridisk argumentation avseende dessa principer fram till slutsatsen att det inte krävs en utvidgad prövning i målet. Länsstyrelsen menar fortsatt att de rättsliga principer som kan utläsas ur bl.a. MÖD 2009:37 och MÖD 2009:44 föranleder en fullständig prövning i målet.

Länsstyrelsen konstaterar i övrigt att Mark- och miljööverdomstolen i domar den 13 juni 2018 i mål nr M 1242-17 och M 2027-17 ansett att beslut enligt 1880 års vattenrättsförordning kan betraktas som gällande enligt miljöbalken. Detta förändrar dock inte länsstyrelsens inställning att det krävs en fullständig prövning i förevarande mål.

Bolagets ansökan bör därför i första hand avvisas. Bolaget har följaktligen inte heller visat att det föreligger förutsättningar att meddela sökt tillstånd. Bolagets ansökan bör i andra hand avslås.

Med anledning av att bolaget hävdar att Malta kraftverk har en stor betydelse för Sveriges energiförsörjning hänvisar länsstyrelsen härvid till vad som tidigare anförts i målet om att det relativa reglerbidraget för den planerade vattenverksamheten är mycket litet i ett nationellt perspektiv (s. 16 i länsstyrelsens svar den 28 februari 2018).

Avvattning av blöta massor kan utgöra anmälningspliktig eller tillståndspliktig miljöfarlig verksamhet enligt 9 kap. miljöbalken. Länsstyrelsen har tidigare framhållit att bolaget behöver komplettera ansökan om avvattning kommer att ske och därvid ange vilka försiktighetsmått som i sådant fall kommer att iakttas. Några kompletterande uppgifter har inte lämnats av bolaget och i det fall avvattning kommer att ske får det prövas särskilt. Mark- och miljödomstolen bör därför i

domen – för den händelse tillstånd lämnas trots vad länsstyrelsen anfört i målet – uttryckligt ange att tillstånd till avvattnings inte lämnats.

Återvinningen av avfall av betong och tegel för anläggningsändamål utgör sannolikt en anmälningspliktig miljöfarlig verksamhet enligt 29 kap. 35 § miljöprövningsförordning (2013:251). Då bolaget inte förtydligat att det vill att frågan ska samprövas eller kompletterat med efterfrågat underlag för denna prövning, anser länsstyrelsen att mark- och miljödomstolen inte ska pröva frågan. Om prövning inte sker bör mark- och miljödomstolen i domen – för den händelse tillstånd lämnas trots vad länsstyrelsen anfört i målet – förtydliga att tillstånd till användning av avfall för anläggningsändamål inte lämnats.

I 11 kap. 8 § miljöbalken föreskrivs att den som vill bedriva en vattenverksamhet som kan skada fisket är skyldig att utan ersättning vidta och för framtiden underhålla behövliga anordningar för fiskens framkomst eller fiskets bestånd, släppa fram vatten för ändamålet samt iaktta de villkor eller förelägganden i övrigt som på grund av verksamheten kan behövas till skydd för fisket i det vatten som berörs av vattenverksamheten eller i angränsande vattenområde.

De miljöförbättrande åtgärder som bör krävas vid Malta kraftverk är t.ex. lösningar för upp- och nedströmspassage för fisk och andra vattenlevande organismer (omlöp och låglutande fingaller med avledningsanordning), minimitappning (varvid det noteras att den av bolaget nu föreslagna minimitappning inte framstår som tillräcklig) och ekologiska flöden.

Om tillstånd ska kunna lämnas måste bolaget visa att bl.a. miljökvalitetsnormerna för vatten kommer att efterlevas. Verksamheten får inte strida mot icke-försämringskravet och inte äventyra uppnåendet av miljökvalitetsnormerna för vatten i tid. Verksamheten vid Malta kraftverk och Starrkärrsdammen har omfattande påverkan på ekologisk status då vattenreglering, avledning av vatten, uppdamning av vatten och vandringshinder äventyrar uppnåendet av god ekologisk status 2021, vilket är gällande miljökvalitetsnorm för vatten för Uvån (SE666224-

138290) och Ämten (SE666318-138477). Bristande konnektivitet och hydrologisk regim är orsak till försämrade status i vattenförekomsterna. Det är uppenbart att det krävs miljöförbättrande åtgärder vid Malta kraftverk (och Starrkärrsdammen) för att miljö kvalitetsnormerna ska efterlevas.

Länsstyrelsen anmärker att aktuella vattenförekomster inte är klassificerade som kraftigt modifierade vatten (KMV) och att prövningen i målet ska företas utifrån gällande miljö kvalitetsnormer för vatten.

Länsstyrelsen antecknar nedan några ytterligare synpunkter om behovet av miljöförbättrande åtgärder vid Malta kraftverk med anledning av vad som anförs i de befintliga ansökningshandlingarna och hur bolaget valt att avgränsa sin ansökan.

Bolaget menar i ansökningshandlingarna att det finns ett ”naturligt vandringshinder” i den mer eller mindre torrlagda naturfåran nedströms Starrkärrsdammen. Enligt länsstyrelsen, som karterat länets vattendrag systematiskt under en 10-årsperiod med en vedertagen metod, är detta parti av Uvån vid gynnsamma förhållanden passerbart för simstarka arter med god hoppförmåga (öring och lax).

Länsstyrelsen anser inte att bolaget har visat att det påstådda vandringshindret är ett ”naturligt” vandringshinder. Inte heller för det fall det hade förekommit ett definitivt naturligt vandringshinder (även vid de mest gynnsamma förhållanden) på den plats som bolaget påstår, hade detta inneburit att det förelegat undantag från kravet på inrättande av upp- och nedströmspassage för fisk och andra vattenlevande organismer vid dammen. Exempelvis hade det fortfarande varit möjligt för fisk att vandra inom sträckan från platsen för vandringshindret och upp till Starrkärrsdammen och från platsen för vandringshindret och upp till och förbi Starrkärrsdammen. Vandringshindret hade över huvud inte utgjort hinder mot nedströmsvandring. Inga skyddsåtgärder för uppströmsvandrande och nedströmsvandrande fisk föreslås av bolaget. Inte desto mindre behöver alltså bl.a. högeffektiva fauna- och fiskpassager för uppströms och nedströms vandrande fiskar och andra vattenorganismer anläggas för att kraven om bästa möjliga teknik och god

ekologisk status ska kunna uppfyllas. Vidare menar bolaget att arter som ål samt stor Vänervandrande Klarälvsöring och Klarälvslox inte förekommer eller förekommit i aktuella delar av Uvån. Bolaget föreslår vidare i ansökan 0,1 m³/s i statisk minimitappning till den (i regel torrlagda) 3,4 km långa naturfåran, vilket är 0,06 procent av medelvattenföringen på platsen. Vidare kommer antalet timmar med ”spill till naturfåran” att minska med uppskattningsvis 40 procent enligt bolaget.

Med anledning av bolagets uttalanden om förhållandena i Uvån och förutsättningarna för fiskvandring – särskilt såvitt avser påstådd förekomst av ett hinder för uppströmsvandring för arterna lax, öring och ål i referensförhållandet – har länsstyrelsen den 13 november 2018 utfört syn i berört område.

Vid synen bedömdes att ifrågavarande forsparti (som i sig utgör en värdefull naturmiljö i vattendraget) utgör ett lätt partiellt vandringshinder för öring och ett partiellt vandringshinder för mört. Länsstyrelsen menar att den bedömning som bolaget redovisat i fråga om passerbarheten för fisk är oriktig.

Mot bakgrund härav och med beaktande av miljökvalitetsnormerna för vatten finns goda skäl att förutsätta att en anläggning för uppströmspassage för fisk förbi Starrkärrsdammen är en grundförutsättning för ett eventuellt tillstånd till ansökta åtgärder.

Länsstyrelsen påpekar att ål, lax och öring är starksimmande och långvandrande och fanns före utbyggnaden av dammar och kraftverk i mycket stora mängder i Klarälven med biflöden. Idag återstår uppskattningsvis mindre än 5 procent (cirka 600-2000 lekvandrande individer per år under 2000-2013) av de historiska nivåerna av lax och öring i Klarälven med biflöden, och laxungar har fångats vid elfiske i

förutom Klarälven också i 11 biflöden till Klarälven. Även ål förekom förr i mycket stora delar Klarälven med biflöden och sjöar. Det är mot denna bakgrund mycket sannolikt att ål, lax och öring även vandrade upp och lekte i Klarälvens största tillflöde (Uvån).

Bolagets har anfört vissa ytterligare uppgifter som länsstyrelsen anser att det finns anledning för Länsstyrelsen att bemöta. Bolaget lyfter fram följande ur tillståndet från 1912 - ”Kronoombudet anförde härpå, att genom bifall till ansöknings det allmännas intresse ej syntes kunna blifva på något sätt lidande med undantag möjligen med afseende på fisket”, och vidare, att ”hvad anginge s k vandringsfisk vore af ringa betydelse”. Dessa uppgifter är av intresse i detta mål då det är lax- och öringbestånden under referensförhållandena som ska vara utgångspunkten. Lax- och öringbestånden från Vänern var för 100 år sedan mycket starkt decimerade av dammar och rovfiske med fasta redskap i Klarälven och dess mynningsområde. Lax- och öringbestånden hade varit starkt decimerade redan under 1800-talet, och möjligen ännu tidigare. Det framgår av flera historiska källor, och det var sannolikt huvudorsaker till att även uppvandringen i biflöden som Uvån minskade drastiskt under denna tidpunkt.

När det gäller minimitappning vid den nu aktuella dammanläggningen bör den för att uppnå god ekologisk status uppgå till minst det så kallade basflödet, vilket normalt ligger något över medellågvattenföringen. I samma syfte bör naturfårans morfologi anpassas till minimitappningens storlek. Till den nys angivna minimitappningen bör adderas särskilda högvattenflöden för att behålla habitat, organismer och konnektivitet till svämplanet.

Bolaget argumenterar för att vattendraget är så förstört att miljöhänsyn är obehövt. Alla kraftverk och dammar ska dock ha moderna miljötillstånd och i de fall behovet är stort behövs omfattande miljöåtgärder. På motsvarande sätt är inte heller förekommande miljöproblem längre uppströms, eller längre nedströms, skäl för att slippa miljöhänsyn vid det nu aktuella vattendraget. Det finns numer effektiva miljöåtgärder för i princip alla slags kraftverks- och dammanläggningar.

BEMÖTANDE

Fortum Sverige AB har till bemötande av framförda synpunkter på ansökan anfört i huvudsak följande.

Kammarkollegiet ifrågasätter huruvida tillstånd finns samtidigt som kollegiet synes vitsorda att tillstånd på visst sätt ändå har lämnats 1912 enligt 1880 år förordning, samt att anläggningen lagligförklarats 1932.

I fråga om omfattningen av det tillstånd som lämnades 1912 så erinras om att Vattendomstolen lagligförklarade hela verksamheten så som den gestaltade sig 1932. Förändringar därefter är huvudsakligen av underhålls- och förnyelsekaraktär av vilka bl.a. dammåtgärder som länsstyrelsen tidigare (2004) informerats om är nuvarande uttjänta turbinutrustningen, horisontell dubbel Francis, togs i drift 1939. I sistnämnda avseende noteras att 1912 års tillstånd inte föreskrev villkor om begränsning av slukförmåga och vattenavledning. Vidare saknas säkrade uppgifter som kan klargöra i vilken omfattning som den 1939 år idriftagna turbinutrustningen avvikit i förhållande till den ursprungliga.

Fortums uppfattning är att återopade tillstånd och prövningar har status av ”tillstånd” med rättskraft enligt miljöbalken enligt vad som tydlig framgår av övergångsbestämmelser till miljöbalken och tidigare vattenlagstiftning. Fortum ser inte anledning att ytterligare övertyga om detta rättsförhållande då Fortum utgår från att mark- och miljödomstolen utan tvekan delar Fortums uppfattning.

Att Malta kraftverk ser något annorlunda ut idag jämfört med 1932 då anläggningen lagligförklarades beror på utförda smärre underhållsåtgärder vilka inte har medfört krav på tillståndsprövning. Som tidigare redogjorts för har sådana underhållsåtgärder även redovisats för länsstyrelsen som då delade Fortums uppfattning att åtgärderna var av sådan underhållskaraktär att tillstånd inte erfordrades.

Då tillåtlighet inte ska prövas för åtgärder som syftar till att underhålla och bibehålla nuvarande förhållanden, så torde sådan prövning nu endast aktualiseras i förhållande till den effektivisering av driften som den utökade vattenavledningen medför.

Vattenhushållningsbestämmelser för dammen har aldrig tidigare föreskrivits. I nu aktuell ansökan så har bolaget föreslagit en kontinuerlig minimitappning till Uvåns torrfåra. Därutöver kommer att spillas vad kraftverket inte förmår att konsumera.

Kammarkollegiet anser att hela verksamheten ska prövas och inte med den avgränsning som Fortum har redovisat i sin ansökan. Till stöd för sin uppfattning har kollegiet bl.a. åberopat omfattande förändringar i samhället sedan den tid då 1912 års tillstånd och 1932 års lagligförklaring tillkom. Sådan helhetsprövning enligt miljöbalken kommer under alla förhållanden att ändå komma till stånd i enlighet med idag ny gällande lagstiftning och nationell plan för moderna miljövillkor (11 kap. 27 § MB).

För att återgå till vad 1912 års tillstånd och prövning omfattar finner Fortum bl.a. det tydligt framgår att miljöfrågor var uppe till prövning och att fiskefrågan var prövad och bedömd. Noteras att man vid aktuell tidpunkt ansåg att vandringsfisk var av ringa betydelse. Detta överensstämmer med vad Fortum har anfört med avseende på just den begränsade betydelse som vandringsfisk har haft i den nu aktuella torrfåran och uppströms.

Det framgår också med tydlighet att dämningrätten vid Starrkärsdammen endast var förenad med den begränsning som var nödvändig för att inte hindra flottningen. Därtill i det följande stycket att om försämring av fisket ovan dammen förorsakas så ska åtgärder vidtas.

Kammarkollegiet efterlyser närmre utredning om förhållandena i Uvån (torrfåran) och det hållparti som bolaget upplyst om. Utredningen ska då omfatta alternativa lösningar för upp- och nedvandring av fisk mm. Bolaget hänvisar i berörda

avseenden till ytterligare förtydliganden om förhållandena i Uvån och förutsättningar för fiskvandring mm i PM, EKOM, Per Lundström, 2018-08-29.

Det av bolaget åberopade avgörandet till stöd för att en nykonstruktion kan ses som en underhållsåtgärd av den anläggning som blir ersatt tillbakavisas av länsstyrelsen. På likartat sätt underkänner länsstyrelsen den prövning och ställningstaganden som länsstyrelsen tidigare givit uttryck för i samband med bolagets redovisade avsikter att utföra underhållsåtgärder. Dessa kunde enligt såväl bolagets som länsstyrelsens mening utföras utan tillståndsprövning (11:12 MB). Att länsstyrelsen inte tog ställning till åtgärdernas eventuella menliga inverkan på enskilda förhållanden må beaktas i ljuset av att inga erinringar hittills har tillkännagivits från enskilt håll. Beträffande rättskraften så omfattas den av rätten att uppföra, underhålla och bibehålla anläggningen i fråga. Bolaget som vidhåller sin inställning lämnar med förtroende dessa frågor för domstolens bedömning.

Beträffande MÖD:s avgörande 2009:37 (Furudalsdomen) så är det riktigt att prövningen då omfattade hela dämningen efter ansökt höjning. Emellertid inte hela den verksamhet i övrigt som dämningshöjningen skulle komma att gynna. Därtill att notera är att vid slutligt avgörande hänsyn togs till den ytterligare (begränsade) nytta som dämningshöjningen medförde vid prövningen av tillkommande villkor om minimitappning.

Länsstyrelsen uppehåller sig alltjämt vid att hållpartiet i torrfåran inte utgör ett vandringshinder för lax och öring. Vidare ifrågasätter länsstyrelsen Fortums redovisade konsultrapport med modellering av den berörda forsnacken. Fortum bemöter inte länsstyrelsens uppfattningar nu på annat sätt än att dels åberopa vad som tidigare anförts (ansökan 2017-11-20, PM EKOM 2018-08-29 och 2019-05-06, yttrande 2018-04-13 och 2018-10-02 och därutöver även nu en ytterligare kortfattad PM, EKOM, Per Lundström 2019-09-12.

RÄTTEGÅNGSKOSTNADER

Kammarkollegiet har yrkat på ersättning för rättegångskostnader med sammanlagt 17 981 kronor för eget arbete och omkostnader. Fortum Sverige AB har medgett kammarkollegiets yrkande om ersättning för rättegångskostnader med det begärda beloppet.

Länsstyrelsen har yrkat ersättning för rättegångskostnader med sammanlagt 36 000 kronor i enlighet med en närmre angiven specifikation över antal nerlagda timmar m.m. (aktbilaga 59) och uppgett bl.a. följande. Länsstyrelsen har såsom företrädare för de allmänna intressena ifrågasatt uppgifter, eller efterfrågat uppgifter, i bolagets handlingar så att de kan bli fullständiga och korrekta för målets prövning.

Länsstyrelsens synpunkter har, genom förelägganden från mark- och miljödomstolen, renderat nya inlagor från bolaget, vilka i sin tur, genom nya domstolsförelägganden, renderat nya yttranden från länsstyrelsen, etc.

Fortum Sverige AB har bestridit länsstyrelsens yrkande på 36 000 kr i rättegångskostnader och anfört att beloppet är oskäligt och att antalet timmar som lagts ner på ärendet svårligen kan motiveras med hänsyn till vad som presterats i målet samt att bolaget kan medge 16 000 kronor som skälig ersättning för nedlagd tid för arbete i målet.

DOMSKÄL

Rådighet

Samtliga arbeten ska utföras inom den av Fortum Sverige AB ägda fastigheten XX. Bolaget äger också samtliga berörda anläggningar. Fortum Sverige AB har därför den för ansökan erforderliga rådigheten.

Prövningens avgränsning samt ställningstagande i sak

Tillstånd till aktuell verksamhet har givits av Älvdalens nedre tingslags häradsrätt genom utslag den 14 oktober 1912. Därefter har vissa ändringar och reparationsarbeten godkänts av Västerbygdens vattendomstol i utslag den 22

oktober 1932. Tillstånd som således meddelats gäller enligt tillämpliga övergångsbestämmelser som tillstånd enligt miljöbalken. Inget har framkommit i sak som talar för att det efter 1932 företagits några sådana ändringar som skulle medföra att verksamhet bedrivs utan erforderligt tillstånd eller att dess anläggningar inte skulle vara lagliga. Av 1912 års utslag framgår, såvitt nu är av intresse, att verksamhetsutövaren getts rätt till obegränsad dämning – med undantag för ett numera obsolet villkor om att vatten ska släppas fram för flottningens behov. I 1912 års utslag har föreskrivits att om negativa effekter för fisket skulle visa sig genom Starrkärrsdammen så kunde vederbörande myndigheter föreskriva villkor till fiskets återställande och bevarande. Villkoret kan enligt domstolens mening inte uppfattas så att det gäller för all tid. Villkorets syfte måste ha varit att ge möjlighet att ställa ytterligare villkor avseende fisket, om det i anslutning till att verksamheten inleddes skulle visa sig att den medförde negativa verkningar. Såvitt bekant har några sådana ytterligare villkor inte kommit att aktualiseras. Domstolen anser att villkoret numer måste anses överspelat, och att det saknar betydelse för tillståndets rättskraft. Domstolens bedömning är mot angiven bakgrund att den befintliga verksamheten har erforderligt tillstånd, och att de utförda anläggningarna är lagliga.

Med giltighet fr.om. den 1 januari 2019 har vissa ändringar i miljöbalken trätt i kraft, bl.a. har införts en bestämmelse i 16 kap. 2 b § miljöbalken som avser ändringstillstånd ifråga om vattenverksamhet. Till följd av övergångsbestämmelser ska dock äldre bestämmelser tillämpas i nu aktuellt mål.

För den prövning som därmed ska ske gäller, enligt fast praxis, att ansökan om ändring av ett vattenkraftverk kan avgränsas till att endast avse den ansökta ändringen och dess miljöeffekter (se bl.a. prop. 2017/18:243 s. 132). Befintligt tillstånd innefattar ingen skyldighet till minimitappning i torrflödet. Vattnet kan utan begränsning ianspråkta för avledning till kraftverket. Nu ansökta ändringar innebär inte någon ändring i detta avseende, och avser ianspråktagande av samma vattenresurs som befintlig verksamhet. De åtgärder som omfattas av nu aktuell ansökan är vattenrättsligt att anse som en ändring av befintlig verksamhet, och inte som en ny verksamhet. Därmed kan prövningen avgränsas till att avse ansökta

ändringar, och dessas miljöeffekter. Det finns däremot inte förutsättningar eller behov att ta upp verksamheten i dess helhet till prövning och villkorsreglering. I sammanhanget kan noteras att verksamheten senare ska prövas för moderna miljövillkor, i enlighet med den reglering som gäller för detta. Mot den bakgrunden anser domstolen att miljökonsekvensbeskrivningen kan godtas.

Ansökta ändringar skulle såvitt framkommit kunna medföra miljöeffekter främst som en följd av att delar av Uvån kan bli torrlagd i större omfattning än tidigare, med hänsyn till kraftverkets ökade slukförmåga. Den ändring av verksamheten som avses med aktuell ansökan kommer inte medföra någon formell ändring av vattenhushållningsbestämmelserna och torrläggningen ryms i och för sig inom befintligt tillstånd. Trots det finns utrymme att nu ta ställning till rimliga skyddsåtgärder mot torrläggningens skadeverkningar. Så kan dock endast ske med beaktande av befintligt tillstånd och endast såvitt behovet av skyddsåtgärder kan hänföras till den faktiskt ökade vattenbortledningen och den ytterligare torrläggningen.

Den skyddsåtgärd som nu kan vara aktuell, och som också föreslagits av sökanden, är viss minimitappning. D.v.s. att alltid låta en viss mängd vatten rinna i Uvåns torrfåra. Sökanden har därvid åtagit sig att tappa minst 100 liter per sekund. Det kan i och för sig ifrågasättas nyttan av en sådan tappning. Bedömningen av effekten måste dock, som framgått ovan, relateras till befintligt tillstånd och befintliga förhållanden. Därvid kan konstateras att utredningen inte talar för annat än att den föreslagna minimitappningen är lika bra eller bättre än ingen tappning alls. Vidare anser domstolen visat att den föreslagna minimitappningen inte innebär negativa miljökonsekvenser jämfört med befintliga faktiska förhållanden. Det finns inte, enligt domstolens mening, förutsättningar att inom ramen för den prövning som nu kan ske ålägga verksamhetsutövaren mer omfattande tappning. En sådan mer omfattande tappning skulle såvitt kan bedömas medföra en betydande energiproduktionsförlust med hänsyn till såväl den direkta förlusten av vatten till kraftverket som försämringen av reglermöjligheterna i det även för andra berörda

kraftverk betydelsefulla vattensystem som Starrkärrsdammen och Malta kraftverk ingår i.

Sammantaget anser domstolen att föreslagna åtgärder, med den föreslagna minimitappningen, kan företas utan beaktansvärda negativa miljökonsekvenser. I detta sammanhang finns åter anledning notera att frågan om moderna miljövillkor för verksamheten i dess helhet kommer prövas i annat sammanhang. Även i övrigt finns förutsättningar att tillåta ansökta åtgärder, på sätt och med villkor som framgår av domslutet.

Villkor

Som framgår av domslutet lämnar mark- och miljödomstolen tillstånd att utföra en anordning för minimitappning i Starrkärrsdammen. Den mängd vatten som ska släppas fram som minimitappning bör dock föreskrivas som ett villkor för tillståndet så som framgår av domslutet. De i miljökonsekvensbeskrivningen föreslagna villkoren och övriga försiktighetsmått och skyddsåtgärder får anses ingå i det allmänna villkoret. Ett särskilt villkor om kontrollprogram för arbetenas utförande bör föreskrivas.

Verkställighet

Domstolen bedömer att det finns skäl att bifalla yrkandet om att arbetena får påbörjas innan tillståndet vunnit laga kraft. Detta eftersom arbetena i huvudsak avser kraftstationen, vilka beräknas pågå under en längre tid, och inte nu inledningsvis berör anläggningar eller verksamheter som direkt påverkar reglering eller vattenhushållning.

Bygdeavgift

Enligt 6 kap. 1 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet ska tillståndshavaren till ett vattenkraftverk, under vissa förutsättningar, betala en årlig bygdeavgift. Av bestämmelsen framgår att avser vattenverksamheten utvidgning av annan vattenverksamhet eller, om utvidgning tidigare har skett, flera andra vattenverksamheter, för vilka tillstånd har lämnats enligt miljöbalken skall en

gemensam avgift fastställas såsom för en enda verksamhet. Denna avgift ersätter tidigare avgifter. Enligt sökandens beräkningar uppgår antalet avgiftsenheter för den nya anläggningen till 694,7 st. Domstolen har inget att invända mot beräkningen och bedömer därför att det är lämpligt att fastställa att bygdeavgift skall betala efter 695 enheter i klass 1 för den nya anläggningen och att denna avgift då ersätter eventuella tidigare avgifter.

Övrigt

För tydlighetens skull bör i domslutet framgå att nuvarande strömfallsfastighet XX även gäller för nu meddelat tillstånd.

Enligt 31 kap. 22–23 §§ miljöbalken ska domstolen, när tillstånd lämnas till vissa vattenverksamheter fastställa den begränsning i ersättningsrätten som tillståndshavaren är skyldig att tåla vid en omprövning. Denna del bestäms lämpligen, enligt praxis, till 1/20.

Rättegångskostnader

Sökanden har att ersätta motparternas rättegångskostnader. Då sökanden medgett Kammarkollegiets kostnadsanspråk ska det bifallas. Domstolen anser att de kostnader som länsstyrelsen begärt ersättning för varit skäligen påkallade för tillvaratagande av det allmännas rätt i målet. Länsstyrelsens yrkande om ersättning för rättegångskostnader ska därmed bifallas.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga (MMD-01)

Överklagande senast den 16 mars 2020

Kristian Andersson

Nils-Göran Nilsson

I domstolens avgörande har deltagit rådmannen Kristian Andersson, ordförande, och tekniska rådet Nils-Göran Nilsson samt de särskilda ledamöterna Ola Broberg (skiljaktig) och Hans Wennerholm (skiljaktig). Skiljaktig mening, se nästa sida.

Från domen är de särskilda ledamöterna Ola Broberg och Hans Wennerholm skiljaktiga. De anför följande.

Vi delar domstolens bedömning att de åtgärder som omfattas av nu aktuell ansökan är vattenrättsligt att anse som en ändring av befintlig verksamhet, och inte som en ny verksamhet. Därmed kan prövningen avgränsas till att avse ansökta ändringar, och dessas miljöeffekter.

Vad avser den miljöförbättrande åtgärd, minimitappning, som Fortum föreslagit anser vi att det i ansökan saknas underlag för att bedöma i vilken utsträckning en minimitappning på 100 l/s är tillräcklig med hänsyn dels till de förändringar i spill från Starrkärrsdammen som ansökan innebär och dels med hänsyn till förekommande naturvärden i huvudfåran. Fortum har inte, enligt vår mening, kunnat visa varför just 100 l/s är en för vattendraget tillräcklig minimitappning eller hur en högre minimitappning påverkar såväl reglermöjligheterna i vattensystemet eller naturförhållandena i Uvån. Enligt vår mening torde det finnas utrymme i målet att kunna göra en avvägning mellan minimitappnings storlek och den eventuella försämring av reglermöjligheterna som en sådan minimitappning innebär. En sådan bedömning går dock inte att göra på av Fortum redovisat underlag.

Vi anser således att det inte går, att på sökandens underlag, föreskriva lämpliga skyddsåtgärder vad avser minimitappning med hänsyn till de förändringar av naturförhållandena i Uvån som ansökan medför.

Bristerna i miljökonsekvensbeskrivningen är sådana att den inte kan godkännas. Det saknas därmed förutsättningar att pröva ansökningen i sak, varför den ska avvisas.